

Τα πανηγύρια της Νιγρίτας

Αναφερόμενοι στο σημείο αυτό στα πανηγύρια της Νιγρίτας, εννοούμε τα πανηγύρια στα οποία παράλληλα με τη λατρεία διοργανώνονται και αθλητικοί αγώνες. Είναι τα πανηγύρια στα οποία επιβίωσε η συνήθεια των Αρχαίων Ελλήνων, που λάτρευαν τους θεούς τους διοργανώνοντας παράλληλα αγώνες προς τιμήν τους, μια συνήθεια που επιβίωσε σε ελάχιστα μέρη της Ελλάδας¹⁵². Όλα αυτά τα πανηγύρια είναι εκδηλώσεις της ίδιας παράδοσης, που στα χρόνια της τουρκοκρατίας συσπείρωναν τους Έλληνες και επιβεβαίωναν την κοινή τους θρησκεία και την εθνική τους ταυτότητα. Είναι τα πανηγύρια, που γίνονταν αδιαλείπτως, εκτός από ανώμαλες καταστάσεις¹⁵³.

Χωρίς αναφορές στη λατρευτική τους πλευρά, τα πανηγύρια της Βισαλτίας ήταν σχεδόν ίδια στον αθλητικό τομέα, αφού οργάνωναν τους ίδιους περίπου αθλητικούς αγώνες, με διαφορετική απήχηση όμως στον κοινωνικό τους περίγυρο, απήχηση που οφείλεται κυρίως σε οργανωτικές διαφορές τους. Τα πιο ονομαστά πανηγύρια της Βισαλτίας ήταν τα πανηγύρια του Αγίου Θωμά στη Νιγρίτα και του Αγίου Αθανασίου στη Σούρπα και γι' αυτό παραθέτουμε πιο κάτω στοιχεία από τις περιγραφές τους.

Οποιαδήποτε αναφορά στο παρελθόν της σημερινής Νιγρίτας, δεν μπορεί να αγνοήσει το γεγονός ότι παλιότερα στον τόπο αυτό υπήρχαν δυο ανεξάρτητοι οικισμοί, με έντονες διαφορές μεταξύ τους, δυο ξεχωριστές κοινότητες, της Νιγρίτας και της Σούρπας/Σύρπας, που ενώθηκαν για να δώσουν τη σημερινή Νιγρίτα με τις δυο ενορίες, του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Αθανασίου. Οι διαφορές ανάμεσα στις δυο κοινότητες δεν εξαφανίστηκαν με τη συνένωση, ακολούθησαν όμως στο πέρασμα του χρόνου φθίνουσα πορεία, μέχρι το μηδενισμό τους, σε όλες τις εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής τους εκτός από τα πανηγύρια τους. Στα πανηγύρια λειτούργησε ο υγιής ανταγωνισμός ανάμεσα στις δυο ενορίες, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να διατηρείται γι' αυτά αμείωτο το ενδιαφέρον όλων των Νιγριτινών, των Βισαλτών γενικότερα, αλλά και ευρύτερης περιοχής εκτός της Βισαλτίας.

¹⁵² α) Δες Ν.Πα. 5, σ. 103.

β) Τέτοια πανηγύρια γίνονταν παλιότερα σε πολλά χωριά Στο Νομό Σερρών, με την πάροδο των χρόνων όμως εγκαταλείφθηκαν και αποτελούν πλέον παρελθόν.

¹⁵³ Δεν γινόνταν περιόδους ανωμαλίας, όπως στην περίοδο του Α' Παγκοσμίου πολέμου, τότε που απομακρύνθηκαν οι Νιγριτινοί από τη γραμμή μετώπου και βρήκαν καταφύγιο στο βουνό, στο Σοχό και στη Χαλκιδική, και στον καιρό της Κατοχής.

Γεγονός που παρακινεί τους Συλλόγους Νιγριτινών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης να τιμούν κάποιους αθλητές δίνοντάς τους διπλώματα και πλακέτες.

Τα πανηγύρια της Νιγρίτας θα περιγραφούν ξεχωριστά, κυρίως σε παρελθόντα χρόνο, η αναφορά όμως σε ορισμένα κοινά στοιχεία τους, όπως στον τρόπο ορισμού και στη λειτουργία της επιτροπής, που είχε την ευθύνη για τη διοργάνωση του πανηγυριού, στους κανονισμούς των αθλητικών αγώνων, τους μουσικούς κ.ά., θα αναφερθούν σ' αυτό το σημείο για να αποφευχθούν οι επαναλήψεις.

Η Επιτροπή

Ένα κύριο στοιχείο για την περιγραφή ενός πανηγυριού είναι η αναφορά στην επιτροπή διοργάνωσής του. Παλιότερα η επιτροπή ήταν ολιγομελής και κάθε χρόνο διοριζόταν από το μητροπολίτη, ύστερα από πρόταση του ιερέα της εκκλησίας. Ο ιερέας, γνωρίζοντας τους ενορίτες του, κάθε χρόνο από μήνες πριν το πανηγύρι, στον Άγιο Αθανάσιο κατά τη διάρκεια της απόκριάς, έκανε τις επιλογές του και πρότεινε την επιτροπή ανάμεσα από εκείνους που ήθελαν, από τάμα ή από απλή ευχαρίστηση, να υπηρετήσουν την εκκλησία αναλαμβάνοντας το πανηγύρι. Και ο μητροπολίτης επικύρωνε τις επιλογές του ιερέα με έγγραφο διορισμού. Η επιτροπή μετά το διορισμό της αναλάμβανε αποκλειστικά την ευθύνη για τη διοργάνωση του πανηγυριού, και τα μέλη της φρόντιζαν να ρυθμίζουν όλες τις λεπτομέρειες για την καλή διεξαγωγή του.

Η Επιτροπή επέλεγε τους μουσικούς που θα πλαισίωναν τις εκδηλώσεις του πανηγυριού, φρόντιζε για την εξασφάλιση των πόρων που ήταν αναγκαίοι για τη λειτουργία του πανηγυριού, είχε τη φροντίδα για την τάξη, που παλιότερα την ανέθετε σε αγροφύλακες, ρύθμιζε την αθλοθέτηση των βραβείων για τους νικητές των αγώνων, όριζε κριτές για την εφαρμογή των κανόνων στους αγώνες και την ανακήρυξη των νικητών. Μ' άλλα λόγια, εκτός από τις οργανωτικές αρμοδιότητες που είχε, ήταν και ελλανόδικος επιτροπή. Γι' αυτό και στα περιβραχιόνια που φορούσαν παλιότερα τα μέλη της είχαν την ένδειξη Ε.Ε. (Ελλανόδικος Επιτροπή). Όλοι όμως αποφεύγοντας τους διάφορους προσδιορισμούς την έλεγαν απλώς Επιτροπή.

Βασική μέριμνα της Επιτροπής ήταν η γνωστοποίηση του πανηγυριού, η συλλογή των αναγκαίων δώρων (ζώα ή χρήματα), που θα δίνονταν ως έπαθλα, και η παρουσίαση στο τέλος της διοργάνωσης θετικού οικονομικού αποτελέσματος, για να μην επιβαρύνεται το ταμείο της εκκλησίας.

Η γνωστοποίηση του πανηγυριού παλιότερα γινόταν με τον κήρυκα, που γυρνούσε στις γειτονιές της ενορίας για να το αναγγείλει. Σήμερα οι αφίσες,

τα πανό, οι τοπικές εφημερίδες και τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης αναλαμβάνουν το ρόλο του κήρυκα. Η γνωστοποίηση γίνεται όχι μόνο στη Νιγρίτα αλλά και στα χωριά της Βισαλτίας και δεν παραλείπεται κι ο Σοχός, όπου υπάρχει έκδηλο ενδιαφέρον για τα πανηγύρια της Νιγρίτας.

Η συλλογή των δώρων γινόταν με τον ίδιο περίπου τρόπο και στις δυο ενορίες. Την παραμονή του πανηγυριού και το πρωί όσο λειτουργούσε η εκκλησία, μέλη της Επιτροπής με επικεφαλής την ελληνική σημαία, γυρνούσαν στους δρόμους της συνοικίας τους, ενώ τα νταούλια έπαιζαν συνέχεια. Επισκέπτονταν τα σπίτια των κτηνοτρόφων, που παλιότερα ήταν πάρα πολλοί, κι αυτοί ανάλογα με τις δυνάμεις τους έδιναν ένα ζώο προσφορά στον Άγιο. Και άλλοι νοικοκυραίοι όμως έδιναν διάφορα μικρά δώρα, όπως κομμάτια από υφάσματα ή προσόψια, τους *μπασμάδες*, δώρα για τη χαμηλότερη κατηγορία της πάλης, αλλά και για άλλες ανάγκες της Επιτροπής. Στις μέρες μας οι επιτροπές δεν περιορίζονται στην ενορία τους αλλά γυρίζουν και οι δύο σε όλη τη Νιγρίτα.

Οι αθλητές τώρα προτιμούν τα έπαθλα της νίκης τους σε χρήμα, γι' αυτό και η επιτροπή πέρα από τη συλλογή ζώων μαζεύει και ρευστό χρήμα. Γυρίζει στην πόλη, αρχίζοντας από το πρωί της Παρασκευής στις Υπηρεσίες και το Σάββατο το πρωί στο χώρο της λαϊκής αγοράς.

Ο οικονομικός απολογισμός της Επιτροπής γινόταν μετά τη λήξη του πανηγυριού στην Εκκλησιαστική Επιτροπή. Σε περίπτωση που ο απολογισμός είχε θετικό αποτέλεσμα, αναλάμβανε η εκκλησία τη διάθεσή του. Αν ήταν το περίσσειμα χρήματα, μεταφερόταν απευθείας στο ταμείο της εκκλησίας, ενώ αν ήταν ζώα, τα ρευστοποιούσε η Εκκλησιαστική Επιτροπή με δημοπρασία και το αποτέλεσμα εγγραφόταν στα έσοδά της. Αν ήταν όμως αρνητικός, αναλάμβανε η Εκκλησιαστική Επιτροπή να καλύψει τη διαφορά.

Εδώ και πολλά χρόνια όμως τα πράγματα έχουν αλλάξει στο σημείο αυτό. Η Επιτροπή είναι πολυμελής, με αριθμό μελών σήμερα γύρω στα 30 και η θητεία της δεν περιορίζεται στον ένα χρόνο. Για παράδειγμα στην Επιτροπή του Αγίου Αθανασίου υπάρχουν μέλη που θητεύουν σ' αυτήν αδιαλείπτως τα τελευταία 30 χρόνια. Και ο οικονομικός της απολογισμός μετά από κάθε διοργάνωση του πανηγυριού είναι υπόθεση στην οποία δεν αναμειγνύεται η Εκκλησιαστική Επιτροπή.

Αυτές οι Επιτροπές με τη μακροχρόνια θητεία, θέλοντας να εξασφαλίσουν για τη λειτουργία τους μεγαλύτερη ευελιξία και ανεξαρτησία από τη Δημόσια Διοίκηση στο σύνολό της, αποφάσισαν να οργανωθούν ως νομικά πρόσωπα, με μορφή συλλόγων. Προηγήθηκε στην κατεύθυνση αυτή η Επιτροπή του Αγίου Θωμά ιδρύοντας αρχικά το Σύλλογο Φίλων Παραδοσιακής Πάλης που στη συνέχεια ονομάστηκε Πολιτιστικός Σύλλογος Νιγρίτας.

Ακολούθησε η Επιτροπή του Αγίου Αθανασίου με την ίδρυση αντίστοιχου Αθλητικού Πολιτιστικού Συλλόγου Νιγρίτας «Άγιος Αθανάσιος».

Οι κανονισμοί στα πανηγύρια

- Στους αγώνες δρόμου, ιππασίας και ποδηλασίας

Δεν αναφέρονται ιδιαίτεροι κανονισμοί, παρά μόνον διαφοροποιήσεις στις αποστάσεις. Τα κριτήρια για τις διαφοροποιήσεις είναι η ηλικία των αθλητών και οι δυνατότητες που έχουν τα άλογα. Κι ο νικητής κάθε αγωνίσματος καμάρωνε γυρνώντας στο χώρο του πανηγυριού με το έπαθλό του, συνήθως ένα αρνί, στους ώμους του.

- Στο πήδημα, στο «τριπλούν άλμα»

Είναι βέβαιο ότι παλιότερα πήδημα, στο «τριπλούν άλμα», οι αθλητές προτιμούσαν τα δύο πρώτα άλματα με κουτσό, όπως γινόταν παλιότερα στην Τερπνή¹⁵⁴. Τα τελευταία χρόνια, που θυμούνται οι αφηγητές μας, είναι καθιερωμένο το τριπλό άλμα να γίνεται όπως στις επίσημες αθλητικές διοργανώσεις, το πρώτο άλμα δηλαδή με κουτσό, το δεύτερο με διασκελισμό και το τρίτο όπως γίνεται στο «απλούν». Κάνουν όμως την παραχώρηση και δέχονται όποιον τρόπο θέλει ο κάθε αθλητής.

Η εγκυρότητα της προσπάθειας του αθλητή καθοριζόταν και καθορίζεται με διαφορετικό τρόπο από ό,τι στους επίσημους αγώνες. Στον Άγιο Θωμά η προσπάθεια είναι έγκυρη αν το ίχνος από το πόδι του αθλητή δεν είναι όλο μπροστά από τη γραμμή. Στον Άγιο Αθανάσιο πρέπει τουλάχιστο τα 2/3 από το ίχνος να βρίσκονται πίσω από τη γραμμή.

Ο κάθε αθλητής είχε από την αρχή δικαίωμα για τρεις προσπάθειες. Ο άλτης που πετύχαινε την μεγαλύτερη επίδοση κατά τη διάρκεια του αγώνα, που «είχι του σ(η)μάδ(ι)», όπως έλεγαν, δεν πηδούσε όταν ερχόταν η σειρά του. Περίμενε, κι αν τον περνούσε κάποιος με καλύτερη επίδοση τότε συνέχιζε, ανακτώντας το δικαίωμα για τρεις νέες προσπάθειες ανεξάρτητα από όσες είχαν προηγηθεί. Οι αθλητές όμως που δεν κατάφερναν να πάρουν το σ(η)μάδ(ι), έμεναν μόνο στις τρεις προσπάθειες και έβγαιναν έξω από τον αγώνα. Γινόταν κατά κάποιον τρόπο συγχρόνως και ο προκριματικός και ο τελικός αγώνας. Νικητής βέβαια ήταν ο άλτης με το μεγαλύτερο άλμα.

- Στην πέτρα

Οι πέτρες ήταν ακανόνιστες μακρουλές ποταμίσιες πέτρες, με βάρος γύρω στα 5-7 κιλά. Η εγκυρότητα των ρίψεων, ο αριθμός των προσπαθειών για τους αθλητές, η ανακήρυξη και η βράβευση των αθλητών γινόταν όπως και στο πήδημα.

¹⁵⁴ Δες Ν.Πα. 5, σ. 112.

- Στις ιπποδρομίες

Στα άλογα εκείνο που μετρούσε και μετρά είναι το κεφάλι του άλογου. Στις περιπτώσεις που τερματίζανε με μικρή διαφορά περισσότερα από ένα άλογα υπήρχε πρόβλημα για την ανάδειξη του νικητή, αφού στο πανηγύρι δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις «φωτο-φίνις». Ειδικά σε μια περίπτωση που τα άλογα έφθασαν σχεδόν συγχρόνως, την απάντηση την έδωσε ένας νεαρός που φωτογράφησε τον τερματισμό με το κινητό του τηλέφωνο.

- Στην πάλη¹⁵⁵

Στην πάλη υπήρχαν, και υπάρχουν βέβαια, κατηγορίες.

Ήταν η χαμηλότερη κατηγορία, οι «μπασμάδες», των παιδών θα λέγαμε σήμερα. Ήταν η μεσαία κατηγορία, το *ορτά* όπως λεγόταν, με τρεις υποκατηγορίες, το *κιουτσούκ ορτά*, η χαμηλότερη υποκατηγορία, το *μπουιούκ ορτά* η ενδιάμεση, και το *ορτά*, η ανώτερη στη μεσαία κατηγορία. Και τέλος ήταν η κορυφαία κατηγορία, το *μπάσ(ι)*.

Σήμερα δε χρησιμοποιούν την τουρκική ορολογία, παρά μόνο στην κορυφαία κατηγορία στο *μπάσ(ι)*, και ονομάζονται κατά φθίνουσα σειρά, τα πρώτα ή το *μπάσ(ι)*, τα δεύτερα, τα τρίτα, τα τέταρτα και τα μικρά.

Παλιότερα οι παλαιστές σε όλες τις κατηγορίες, εκτός από την κατώτερη,άλλευαν φορώντας ειδικό στενό πέτσινιο παντελόνι, το *κιουσπέτ(ι)*, που το έδεναν λίγο κάτω από το γόνατο και το άλειφαν με μείγμα λαδιού και νερού, για να δυσκολεύονται οι λαβές από τον αντίπαλο. Με το ίδιο μείγμα και για τον ίδιο λόγο άλειφαν και το σώμα τους. Κατά διαστήματα έγιναν προσπάθειες να αντικατασταθεί το *κιουσπέτ(ι)* από στολή των παλαιστών στους επίσημους αγώνες πάλης, και τελικά παρέμεινε το *κιουσπέτ(ι)* μόνο στην κορυφαία κατηγορία στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου. Συνεχίζεται όμως να γίνεται η είσοδός όλων των παλαιστών στην παλαίστρα με εντυπωσιακό τρόπο, με χτυπήματα των χεριών στα γόνατα και άλλα τσαλίμια.

Όταν σε κάποια κατηγορία υπήρχαν περισσότεροι από δύο παλαιστές, γεγονός συνηθισμένο στα πανηγύρια της Νιγρίτας, η επιτροπή πανηγυριού τους όριζε κατά ζεύγη, και ο αγώνας συνεχιζόταν με τους νικητές μέχρι να καταλήξει στους δυο καλύτερους της κατηγορίας, που έδιναν τον τελικό αγώνα της κατηγορίας. Ο νικητής μιας χαμηλής κατηγορίας είχε το δικαίωμα να αγωνιστεί σε ανώτερη κατηγορία, φθάνοντας να αγωνίζεται ακόμη

¹⁵⁵ Δες Ν.Πα. 5, σσ. 114-117.

«Η πάλη δεν ήταν αγώνισμα μόνο για το πανηγύρι. Ήταν παιχνίδι και αγώνισμα που απολάμβαναν οι νέοι με κάθε ευκαιρία. Στα παιχνίδια τους, στις αλάνες και στα βοσκοτόπια, περνούσαν ώρες παλεύοντας και στους ανεπίσημους αγώνες στα αλώνια επιδείκνυν τις ικανότητές τους. Πριν από την απελευθέρωση συμμετείχαν, μαζί με παλαιστές από τη γύρω περιοχή, και στους αγώνες πάλης που διοργάνωναν οι Τούρκοι στο *Παλιόκαστρο* όταν τέλειωναν τα αλώνια».

και στην κορυφαία κατηγορία¹⁵⁶.

Οι βασικότεροι κανόνες της πάλης ήταν δύο: α) Δεν επιτρέπονταν χτυπήματα και β) νικητής ήταν εκείνος που υποχρέωνε τον αντίπαλό του να ακουμπήσει η πλάτη του στο χώμα, έστω και στιγμιαία, πολύ περισσότερο αν ο αντίπαλος δήλωνε την ήττα του, αν έβαζε *πεζ* όπως έλεγαν. Με την προϋπόθεση της τήρησης του πρώτου κανόνα, επιτρέπονταν διάφορες λαβές, *τσιάλι-μια* και *ουινιάκια*, που έκαναν την πάλη θεαματική. Η δήλωση της ήττας με το *πεζ*, γινόταν με ένα ελαφρό χτύπημα της παλάμης του ηττημένου στους μηρούς του αντιπάλου του, για να το δουν οι κριτές και οι θεατές, και για να μη χωρούν εκ των υστέρων αμφισβητήσεις. Αλλιώς η ανάδειξη του νικητή γινόταν από τους κριτές που παρακολουθούσαν τον αγώνα με ένα ελαφρό χτύπημα στην πλάτη τον νικητή.

Το συνήθιζαν στο παρελθόν, το εφαρμόζουν και σήμερα, ο ηττημένος να πάνει από τη μέση το νικητή, να τον σηκώνει ελαφρά, κίνηση με την οποία δήλωνε την παραδοχή της ήττας του. Ο νικητής ανταποδίδει την κίνηση σηκώνοντας κι αυτός το νικημένο και με την κίνηση αυτή σημειώνεται η λήξη του αγώνα.

Μετά τη λήξη του κάθε αγώνα οι δυο παλαιστές είχαν το δικαίωμα να κάνουν έναν δημόσιο έρανο, την *πάρσα*, να ζητήσουν δηλαδή φιλοδοωρήματα από τους θεατές. Κρατούσαν οι δυο τους ένα προσόψι, από τους *μπασμάδες*, και γυρνούσαν γύρω-γύρω στον αγωνιστικό χώρο, χτυπώντας το ένα τους χέρι μια στο πόδι μια στο μέτωπο, ενώ συγχρόνως φώναζαν «*όιντε μπαρμπάδες*», που σήμαινε «*άιντε, κύριοι, το φιλοδώρημά σας*». Ειδικότερα οι παλαιστές που έφθαναν στον τελικό της κορυφαίας κατηγορίας, έκαναν την *πάρσα* τους πριν από τον αγώνα, γιατί αλλιώς μετά τη λήξη του αγώνα θα αποχωρούσαν οι θεατές και η απόδοσή της θα μηδενιζόταν.

Για τη συμμετοχή των παλαιστών, όσο αφορά στην προέλευσή τους, στα δυο πανηγύρια υπάρχει διαφοροποίηση που αναφέρεται πιο κάτω.

Οι μουσικοί, οι νταουλτζήδες

Οι μουσικοί ήταν ομάδες από Ανθή ή το Φλάμπουρο με νταούλια και ζουρνάδες. Συνήθως ένα νταούλι με δυο ζουρνάδες αποτελούσαν «ένα ζευγάρι νταούλια», και οι διοργανωτές έπαιρναν για το πανηγύρι τους τουλάχιστον δυο ζευγάρια νταούλια.

Οι μουσικοί δε φορούσαν κάποια ειδική στολή για το πανηγύρι. Παλιότερα ήταν ντυμένοι με την παραδοσιακή τους στολή, με τα *πινιβρέκια*, όπως αυτά που φορούσαν και οι παλιοί Νιγριτινοί, φορούσαν όμως διαφορετικό κάλυμμα κεφαλής, το *φέσι* που φαίνεται στην πιο κάτω φωτογραφία, δίπλα

¹⁵⁶ Δες λεπτομερή αναφορά για τον Ντάνη στο Μ.Β., σσ. 99-102, και στο Ν.Πα. 5, σ. 124.

στον Α. Αργυρό. Και σήμερα είναι ντυμένοι με τα ρούχα που φορούν αυτά τα χρόνια.

Οι σκοποί που έπαιζαν και παίζουν τα όργανα στα πανηγύρια είναι διάφοροι. Είναι το *κουσί χαβασί* στους αγώνες του δρόμου (πεζοί, ποδήλατα, ιππασία) και το *γκιουρέσ(ι) χαβασί* στην πάλη. Και οι δυο αυτοί σκοποί, είναι σκοποί με ρυθμούς που εντείνονται στον τερματισμό ή στις ενδιαφέρουσες στιγμές των αγώνων. Ειδικά ο σκοπός στο *μπάσ(ι)* λέγεται *αϊτίλια* ή *ιντίλια*, και κατά την παράδοση είναι ένα τούρκικο μοιρολόι, που παίχθηκε κάποτε ύστερα από θανάσιμη πάλη δυο αδερφών. Παίζουν όμως κι έναν σιγανό σκοπό, που τον ονομάζουν «ύμνο του πανηγυριού», όταν οι οργανοπαίχτες μαζί με την επιτροπή μπαίνουν στην παλαίστρα για να αρχίσει η πάλη.

Ο Αθανάσιος Αργυρός (δίπλα από τον οργανοπαίχτη με το φέσι)
στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου το 1920
Αρχείο Τζιάφα Δημητρίου

Το πανηγύρι του Αγίου Θωμά

Πολύ παλιά τη μέρα που πανηγύριζε η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, στις 23 Απριλίου ή τη δεύτερη μέρα του Πάσχα, γίνονταν οι αγώνες που γίνονται σήμερα. Στη συνέχεια αποφάσισαν οι Νιγριτινοί να διοργανώνουν το πανηγύρι τους την Κυριακή του Θωμά. Μας αιφνιδίασε ο λόγος της αλλαγής. «Στην τουρκοκρατία», μας είπε ο Γ. Σαμαράς, «οι Τούρκοι έδιναν στους Χριστιανούς την άδεια να χρησιμοποιούν όπλα στα πανηγύρια τους, τρεις μέρες πριν και τρεις μέρες μετά από το πανηγύρι. Και οι Νιγριτινοί, έχοντας στο μυαλό τους τον εξοπλισμό τους και την εκπαίδευσή τους στα όπλα για τον επερχόμενο απελευθερωτικό αγώνα, και θέλοντας να επεκτείνουν τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους μετέφεραν το πανηγύρι τους στην Κυριακή του Θωμά. Κέρδιζαν έτσι άλλο ένα εξαήμερο εξάσκησης στα όπλα, με το πρόσχημα του αγωνίσματος στη σκοποβολή».

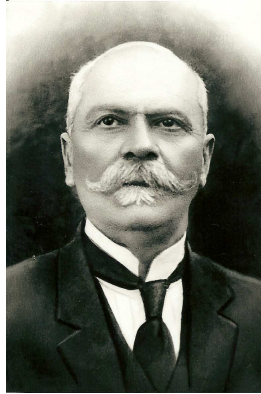
Υπάρχουν στις γραπτές πηγές δυο περιγραφές του πανηγυριού¹⁵⁷, που μας θυμίζουν ξεχασμένες λεπτομέρειες από το τελετουργικό της διοργάνωσης των αγώνων. Θεωρώντας ότι οι Νιγριτινοί θα ήθελαν να έχουν εύκολη πρόσβαση σ' αυτές τις περιγραφές, τις καταχωρίζουμε αυτούσιες, διατηρώντας την ορθογραφία τους, ύστερα από σχετική άδεια, από την εγγονή του Δ. Δαμάνη, τη Μαριάννα Δελησάββα, καθώς από τον Άγγελο Καλτσίκη.

Από την πλευρά μας, θα προσθέσουμε στο τέλος για το πανηγύρι τις προσωπικές μας μνήμες και τις περιγραφές των αφηγητών μας.

¹⁵⁷ Οι περιγραφές είναι: α) Του Συρπαίου δασκάλου Δημητρίου Δαμάνη, που γράφτηκε το 1908, και δημοσιεύθηκε στο *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* του 1911, στο άρθρο του με τίτλο *ΝΙΓΡΙΤΑ-ΣΥΡΠΑ*, και β) του Άγγελου Καλτσίκη, που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Νιγρίτα* (16.4.2004), ως αναδημοσίευση από το *Μακεδονικό Ημερολόγιο* του 1958.

Η ΝΙΓΡΙΤΑ ΥΠΟ ΕΠΟΨΙΝ ΗΘΩΝ ΚΑΙ ΕΘΙΜΩΝ

Απόσπασμα από το άρθρο ΝΙΓΡΙΤΑ- ΣΥΡΙΠΑ
του Δημητρίου Δαμάνη στο *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* του 1911.

Δημήτριος Δαμάνης
Αρχείο
Μαριάννας Δελησάββα

Ἡ Νιγρίτα ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἐτήρησεν ἑαυτὴν μέχρι τοῦδε ἀκηλίδωτον. Καίπερ ἀπέχουσα τριῶρον ἀπὸ τῶν Σερρῶν, εὐκόλως δὲ συγκοινωνοῦσα καὶ μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, εὐτυχῶς ἀνεπηρέαστος μέχρι τοῦδε διετέλεσεν ὑπὸ τῶν δελεασμάτων τοῦ ψευδοπολιτισμοῦ. Πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων μου ἀναφέρω μίαν ἐκ τῶν πολλῶν μαρτυρίαν ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν ὑπάρχει ἔγγραφόν τι δημόσιον, ὑπογεγραμμένον ὑφ' ὅλων τῶν κατοίκων, ἐπικεκυρωμένον δὲ καὶ ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως Σερρῶν, κατὰ τῆς μόλις προβαλλούσης τότε πολυτελείας καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῆς χρήσεως φλωρίων χρυσοκέντητων καὶ ἀμφιέσεων, ὅπερ τηρεῖται ἀπαρεγκλίτως κατὰ γράμμα μέχρι τῆς σήμερον. Πολλάκις ὀψίπλουτοί τινες ἐπειράθησαν νὰ παραβῶσι τὰ κεκανονισμένα, ἀλλ' ἔλαβον τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των, διότι ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ αὐτοὶ οἱ στενότατοι συγγενεῖς.

Εἰσερχόμενός τις εἰς τὰς οἰκογενεῖας, εὕρισκει πράγματι πατριαρχικὸν βίον μεθ' ὅλης τῆς ἀυστηρότητος τῶν ηθῶν καὶ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους. Ἐξετάζων δὲ τὸν δη-

μόσιον βίον εὑρίσκει ἀγνά, ἀγνότατα τὰ πατροπαράδοτα ἦθη καὶ ἔθιμα, μὲ τοὺς δημοσίους χορούς, τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας. Οἱ δημόσιοι χοροὶ (κοινῶς σεργιάνια) ἔχουσιν τι τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀξιοθέατον. Ὑπερτριακόσιοι ἄνδρες πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας καὶ διπλάσιαι γυναῖκες, συνερχόμενοι εἰς τὴν δίκην ἀμφιθεάτρου Πλατείαν, χορεύουσι τοὺς ἐθνικούς καὶ μόνον χορούς, ὑπὸ τοὺς ἥχους, αὐλητῶν καὶ τυμπανιστῶν Γύφτων ἐκ τῶν παρακειμένων ἐπαύλεων Φιτόκ, Μπαῖρακτὰρ καὶ Γεωργουλά, ἢ ὑπὸ τὰ τραγούδια τῶν δίκην Σειρήνων ἡδυμόλπων παρθένων.^[1]

Ἀλλ' ὅ,τι κατ' ἐξοχὴν προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκπληξιν τῶν ξένων, μᾶς ἐπαναφέρει δὲ εἰς πανάρχαιους χρόνους καὶ πολλὴν ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις τελουμένην πομπὴν τῶν Παναθηναίων ἐν τινι συνδυασμῷ μετὰ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, εἶναι αἱ δύο πανηγύρεις: ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Σύρπῃ κατὰ τὴν 2αν Μαΐου, ὁπότε τελοῦνται διεθνεῖς ἀγῶνες δρόμου, ἄλματος, δίσκου καὶ πάλης, εἰς οὓς ἔρχονται ἀγωνισταὶ ὀνομαστοὶ ἐκ πλείστων μερῶν τῆς Μακεδονίας, καὶ ἄλλα προτίθενται, καὶ ἡ πανήγυρις τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ κατὰ τὴν μετὰ τὸ Πάσχα Κυριακὴν ἐν Νιγρίτῃ, καθ' ἣν οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται ἡ ἐν τοῖς ἀγῶσι συμμετοχὴ εἰς ξένα φύλα.

Ἴδου δὲ πῶς διεξάγεται ἡ λαμπρὰ αὕτη πανήγυρις ἢ μάλλον πομπή: τὴν πρωΐαν, ἀμέσως μετὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν, ὁ δημόσιος κήρυξ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν μουσικὴν καὶ κρατῶν φλάμπουρον, ἔρχεται εἰς τὴν κεντρικωτέραν Πλατείαν τῆς κωμοπόλεως, καλουμένην Μεσοχωρίον, καὶ διατάσσων νὰ κρούσωσι τὰ τύμπανα δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῆς πανηγύρεως. Καθ' ὁμάδας πανταχόθεν οἱ μὲν ὡς ἀπλοὶ θεαταί, οἱ δὲ ὡς ἀγωνισταὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν καταπλημμυρίζουσι τὴν μεγάλην τοῦ Μεσοχωρίου Πλατείαν, τὸ δ' ἄπειρον ἐκεῖνο πλῆθος βλέπει τις κυματοειδῶς κινούμενον, ὡς τοὺς στάχεις τῶν ἀγρῶν ὑπὸ τῆς ἐαρινῆς αὐρᾶς.

Ἀνυπόμονος ἡ ἀνθρωποπλήμμιυρα ἐκεῖνη ῥίπτει ἐ[ξε]ταστικὰ βλέμματα κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, ὡς περιμένουσα νὰ ἴδῃ τι. «Ἴδου ἔρχονται οἱ ἵππεῖς» ἀκούεται μία φωνὴ καὶ τὰ βλέμματα πάντων ξωηρὰ στρέφονται πρὸς αὐτούς, οἵτινες μὲ τοὺς θυμοειδεῖς αὐτῶν ἵππους ἀποτελοῦσι τὴν πρωτοπορείαν τῆς ὅλης πομπῆς. Ἀλλὰ

καὶ πάλιν τὸ πλῆθος ἀδημονεῖ ἐπὶ τῇ βραδύτητι, ὅποτε αἴφνης ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει λευχειμονουσῶν παρθένων, κατερχομένων ἔκ τινος συνοικίας Τσιακαλάδας καλουμένης, ἡ ἀνθρωπομάζα ἐκείνη ἐκρήγνυται εἰς κραυγὰς χαρᾶς, ὡς δ' ἐξ ἑνὸς στόματος ἀναφωνεῖ: «Ἐμπρός παιδιά!». Καὶ ἐκκινεῖ ἡ πομπὴ ἐν ἀξιοθαυμάστῳ τάξει.

Προπορεύονται ξωηροὶ οἱ ἱππεῖς, ἔπονται αἱ ὡς ἄλλαι Ἀτθίδες μετέχουσαι λευχειμονοῦσαι νεάνιδες μετὰ λευκοτάτων καλυπτρῶν, ἄδουσαι ὠραιότατα δημῶδη ἄσματα, ὧν τὰ πλείστα εἶναι καθιερωμένα διὰ τὴν πομπὴν ταύτην. Ἐπειτα ἀκολουθοῦσιν οἱ εὐσταλεῖς καὶ ἀρειμάνιοι ἀγωνισταί, οἱ δάφνας νίκης ὀνειρευόμενοι καὶ ἔχοντες ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὴν μουσικὴν, ἣτις παίζει τὰ καλλίτετρα ἐθνικὰ δημῶδη ἄσματα, ὅποσα καὶ ὅποια ἴσως εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς Μακεδονίας δύναται τις ν' ἀκούσῃ, καὶ μετὰ τούτους ἔρχονται χιλιάδες ἀνθρώπων παντὸς γένους, πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἐν ᾗ ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἄλλο ἀμέτρητον πλῆθος συνωστίζεται, ἵνα ἴδῃ τὴν πομπὴν παρελαύνουσαν.

Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἔξω τῆς Νιγρίτης, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πρὸς νότον πρώτου λόφου σταθμεύει ὁλόκληρον τὸ πλῆθος, ἐν ᾗ οἱ ἱππεῖς καὶ αἱ ἡρώιδες νεάνιδες προχωροῦσι περαιτέρω, μετὰ ἡμίσειαν δὲ ὥραν φθάνουσιν εἰς δεύτερον ὑπερκείμενον λόφον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καταβαίνουν εἰς κοιλάδα τινά, τοῦ Λαγάτρη καλουμένην, ἔνθα τὸ πάλαι καὶ πάνδημοι θυσίαι καὶ ἐστιάσεις ἐτελοῦντο, ὡς ἐκ τῶν κυκλικῶς ἐγκατεσπαρμένων μαρμάρινων πλακῶν καταφαίνεται, καὶ ἀγὼν σκοποβολῆς ἐτελεῖτο, ὅστις, ὡς μὴ ὄφελε, πρὸ πολλοῦ κατηργήθη, διότι ἐξ ἀπροσεξίας συνέβη δυστύχημά τι. Ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ οἱ μὲν ἱππεῖς ἀγωνίζονται εἰς τὴν ἵπποδρομίαν, αἱ δὲ παρθένοι πέριξ ἐκείνων τῶν μαρμάρινων τραπεζῶν ἄδουσαι ὅλως ἰδιάζοντα τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡρωικά ἄσματα, χορεύουσι τὸν ἱερόν λεγόμενον κύκλιον χορόν, τρεῖς μόνον περιφερόμενοι περὶ αὐτάς.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἱππεῖς καὶ αἱ νεάνιδες. Τί δὲ πράττει τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐστάθη εἰς τὸν πρῶτον λόφον; Ἀπρακτεῖ ἀναμένον τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν; Οὐχί! Ἐδῶ τῶν ἄθλων προτιθεμένων τελοῦνται οἱ ἀγῶνες τοῦ ἄλματος, τοῦ δίσκου καὶ ἐπὶ τέλους, ὅποταν εἰς τὴν

κορυφήν τοῦ δευτέρου λόφου ἀναφανῶσιν οἱ ἵππεῖς καὶ αἱ παρθένοι, ὁ δημόσιος κήρυξ πυροβολεῖ, πίπτει ἡ ἀφετηρία καὶ ἄρχεται ὁ ἀγὼν τοῦ δρόμου τῶν νέων ἐξ ἀποστάσεως οὐχὶ μικρᾶς καὶ ἐπὶ ἐδάφους ἀνωμάλου καὶ σχεδὸν κρημνώδους. Εἰρήσθω δὲ ὅτι ὁ ἀγὼν τοῦ δρόμου καὶ ἐν Νιγρίτῃ θεωρεῖται ὁ σπουδαιότερος τῶν ἀγώνων.

Τί λαμπρόν, τί ὥραϊον θέαμα παρουσιάζεται εἰς τὰ ὄμινα ὄλων, ὧν αἱ καρδίαι ταχύτερον πάλλουσαι φοβερὰς συγκινήσεις αἰσθάνονται! Οἱ μὲν δρομεῖς καταβάλλοντες καὶ συγκεντροῦντες ἀπάσας τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις προσπαθοῦσι τίς πρῶτος νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, τὸ δὲ πλῆθος, μὴδ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν ἐξαιρουμένων, μανιωδῶς κραυγάζει, ἐνθαρρῦνον τοὺς δρομεῖς, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἡ μουσικὴ ζωηρότερον παιανίζουσα ζῶν καὶ σθένος μεταδίδει εἰς τὰ ἀτονοῦντα ἐκ τοῦ δρόμου νεῦρα τῶν ἀγωνιζομένων. Ὁ νικητὴς ἀφικόμενος εἰς τὸ τέλος, αἶρεται ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἐπιδεικτικότητας δεικνύεται εἰς τὸ πλῆθος, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου οἱ συμπατριῶται τῶν ὑπολειφθέντων, σχολιάζοντες τὰ κατὰ τὸν δρόμον, προσπαθοῦσι μνηριόπως νὰ μειώσωσι τὴν ἀξίαν τοῦ νικητοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀγωνίσματος τούτου οἱ ἵππεῖς ἅμα τῇ ἐκπυρσοκροτήσῃ τοῦ πυροβόλου τάσσονται εἰς γραμμὴν ἐπὶ τοῦ δευτέρου λόφου καὶ εἰς τὸν δεύτερον πυροβολισμὸν τρέχουσι μὲ καλπάζοντας τοὺς ἵππους. Ὁ νικητὴς ἵππος στεφανοῦται τούτου δὲ προηγουμένου, ἀμέσως μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν παρθένων ἄρχεται ἡ εἰς τὴν κομώπολιν ἐπιστροφή κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν τάξιν καὶ μετὰ μείζονος ζωηρότητος.

Ἀφ' οὗ τὸ πλῆθος φθάσῃ εἷς τινα Πλατείαν τῶν Τσιακαλάδων, ἐκεῖ αἱ λευχειμονοῦσαι νεάνιδες ἐπαναλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὸν ἱερὸν χορὸν, ἐνῶ πολλὰ παρθένοι καὶ γυναῖκες, ὅσαι δὲν ἠκολούθησαν αὐτὰς μέχρι τοῦ Λαγάτρη, ἀπτόμεναι τῶν ἐνδυμάτων, ὥς νὰ ἐξηγνίζοντο καὶ αὐταί, εὐχονται αὐταῖς μυρία τ' ἀγαθὰ. Μετὰ ταῦτα τὸ πλῆθος διαλύεται διὰ νὰ γευματίσῃ.

Μετὰ δύο ὥρας τὸ τύμπανον κροτεῖ καὶ ἐκ νέου ἄπειρον πλῆθος συρρέει εἷς τινα ἀμφιθεατρικὴν, ὥς τὸ στάδιον τῶν Ἀθηνῶν, Πλατείαν καὶ ἄρχεται ὁ ἀγὼν τῆς πάλης. Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτον ἄρχεται ὁ δημόσιος χορός, ὅστις εἶναι ἡ κατακλείς τῆς ἐθνικωτάτης ταύτης πα-

νηγύρεως καὶ τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλεῖον δύναται νὰ αἰσθανθῇ τις αὐτόπτης μόνον γενόμενος, διότι ἀδυνατεῖ ἢ πενιχρὰ μου γραφὶς καταλλήλως νὰ περιγράψῃ.

Εὐτυχὴς κατὰ τι θὰ ἐλογιζόμην, ἐὰν ποτὲ ἠξιούμην νὰ στολίσω μίαν αἴθουσάν μου διὰ πολλῶν εἰκόνων ἐκ τῆς πανηγύρεως ταύτης, ἐν αἷς θὰ παριστάνηται ἡ ἀθώα χαρὰ τῶν μὲν, ἡ ευγενὴς ἄμιλλα τῶν δὲ καὶ ἡ ἀληθοῦς λατρεῖα τῶν πατρίων ἡθῶν καὶ ἐθίμων, ἅτινα εὐτυχῶς τηροῦνται ἀγνότατα, διότι ὁ ψευδοπολιτισμὸς δὲν εἰσεχώρησεν εἰσέτι εἰς τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων.

Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα μετὰ τόσης χαρᾶς ἐκθέτω ἐνταῦθα, φοβοῦμαι τὸ μέλλον, διότι μετὰ μεγίστης λύπης παρατήρησα, ὅτι παρὰ τῇ σημερινῇ νεολαίᾳ νέαι ἰδέαι ἤρχισαν νὰ επικρατῶσι, ξέναι ὅλως πρὸς τὰς προγονικὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἐθνικὰς ἐν τῷ μέλλοντι ἐλπίδας. Πεποιθὼς ὅμως ὅτι οἱ νέοι οὗτοι κατὰ τὰ ἄλλα φιλότιμοι, καὶ δραστήριοι, συναισθανόμενοι κάλλιον τῶν ἀγραμιμάτων ποίους καὶ ἡλίκους ἀγῶνας διεξάγει τὸ Γένος ἡμῶν ἀπέναντι ἐπιβούλων καὶ καταχθονίων ἐχθρῶν ἐν τοῖς χαλεποῖς τούτοις καιροῖς καὶ ἀνανήψαντες, θα φιλοτιμηθῶσι νὰ ἐπιδείξωσιν ἔργα ἀντάξια τῶν προσδοκιῶν τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Εὐχομαι ἐκ βάθους ψυχῆς, ὅπως ὁ Πανάγαθος Θεὸς φωτίσῃ τοὺς πατριώτας μου εἰς πᾶν ἀγαθὸν καὶ διαφυλάξῃ τὴν πατρίδα μου ἀπὸ πάσης ἐχθρῶν ἐπιβολῆς, ἀξιωθῶ δὲ νὰ ἐπανίδω ταύτην ἀκμάζουσιν ὥς καὶ ἄλλοτε.

Ἐγγραφον ἐν Δαρδανελλίοις τῇ 20 Μαρτίου 1908.

[*] Σ.τ.σ. «δίκην Σειρήνων ἡδυμόλπων παρθένων» = κοριτσιῶν που γλυκοτραγουδοῦν σαν σειρήνες, [ἡδυμόλπων < ἀρχ. ἡδὺς (=γλυκός) + μολπὴ (=ᾄσμα)].

Το πανηγύρι του Αϊ-Θωμά
Εφημερίδα ΝΙΓΡΙΤΑ, 16 Απριλίου 2004
ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΛΤΣΙΚΗ (Εκπαιδευτικού)
(Αναδημοσίευση από το «Μακεδονικό Ημερολόγιο», το έτος 1958)

Η Νιγρίτα με τους τόσους θρύλους της, τραγούδια και παραμύθια, διαλαλεί παντού της ψυχής της το μεγαλείο, κι αν μέσα σ' αυτή, υπάρχει κάποια δόση ανατολισμού -όπως θέλουν πολλοί να βρίσκουν- στο βάθος της και στην ουσία της είναι η ατόφια θερμή εκείνη ελληνική ψυχή, που δημιουργεί κάτω απ' το γλαυκό ουρανό, και την ασύγκριτη ομορφιά της φύσης. Πολλοί θέλουν να υποστηρίξουν ότι τα ήθη και έθιμά μας, έχουν ουσιαστικώς αλλοιωθεί, και ότι η Νιγρίτα είναι η πόλη που ενστερνίσθηκε την ανατολική ζωή, στα μακρά χρόνια της σκλαβιάς της και ότι πήρε απ' αυτή ό,τι ήταν δυνατόν να πάρη για να δημιουργήση τα ήθη της. Αλλά νομίζω, ότι σαν απάντηση σε τούτη την κατηγορία, έρχονται τα ίδια τα τραγούδια της, μέσα απ' τα οποία καταφαίνεται όλη η Ελληνικότητά της, και μια συλλογή συστηματοποιημένη επιβάλλεται να γίνη, για να κριθί μέσα απ' αυτά η αξία της, η οποία δεν στηρίζεται αλλού πουθενά παρά στην ίδια την ψυχή της που μιλά. Το να παραθέσω εδώ μερικά, θα ξέφυγα των ορίων της εκθέσεως του θέματός μου, γι' αυτό επιφυλάσσομαι να καταπιαστώ με το θέμα αυτό άλλη φορά, όσο οι πνευματικές δυνάμεις μου βέβαια το επιτρέπουν. Το πανηγύρι του Αϊ-Θωμά, όπως οι παλιοί διηγούνται, συγκέντρωνε πλήθη λαού όχι μόνον της Νιγρίτας αλλά και των περιχώρων.

Το περιβάλλον, μέσα στο οποίο εκτυλίσσεται, ο τρόπος και η πατροπαράδοτη φιλοξενία των Νιγριτινών είναι εκείνα που τραβούσαν στο άριστο αυτό Ελληνοχριστιανικό μέσο ψυχαγωγίας του παλιού εκείνου καιρού, τον κόσμο από παντού.

Από το Σαββατόβραδο κιόλας είχαν χρισθή τα κάτω μέρη των τοίχων των σπιτιών και πάτωναν με διαλεχτή άμμο που την έβγαζαν απ' τους γύρω λόφους τα κορίτσια, το πάτωμα των δωματίων και του χαγιατιού.

Η γραφικότητα της θέας αυτής που κι εμείς οι νεώτεροι την προλάβαμε, μιλάει τόσο εορτάσιμα στην ψυχή όσο ούτε τα ακριβότερα χαλιά. Τα κορίτσια σιγύριζαν τις όμορφες στολές της Γερακίνας και τ' απόβραδο σαν πήγαιναν στη βρύση για νερό, συζητούσαν για τις τελετές του πανηγυριού που σ' αυτές είχαν τόσο σπουδαίο ρόλο να παίζουν. Οι γέροι επίτροποι της Εκκλησίας, από βραδís, με τα νταούλια, γυρνούσαν στα σπίτια των κεχαγιάδων και μάζευαν τα έπαθλα για τους νικητάς των αγωνισμάτων, καθώς και το πρωί της Κυριακής απ' όπου δεν πρόφταιναν να περάσουν το απόγευμα του Σαββάτου.

Κι οι νέοι κρυφαστέναζαν στις γωνιές των δρόμων με την ελπίδα της αυριανής νίκης στο αγώνισμα και με το ν' αντικρύσουν την καλή τους, ντυμένη την όμορφη στολή της Γερακίνας, να κρατάη στα χέρια της λουλούδια, ψάλλοντας τα καθιερωμένα τραγούδια της τελετής.

Το πρωί σαν απολνούσε η Εκκλησία, ξεκινούσαν από το μεσοχώρι με τα νταούλια και το χορό των κοριτσιών για τον τόπο του πανηγυριού, που βρίσκεται στους πρώτους λόφους νότια έξω απ' τη Νιγρίτα. Κάτω από τους λόφους αυτούς είναι το ρέμα Λαγάτρης και αφού ανεβούμε και κατεβούμε τη δεύτερη σειρά των λόφων, βρισκόμαστε στο άλλο ρέμα που έχει ξενική ονομα-

σία και λέγεται Γκουλιά-μαριάκα¹⁵⁸. Στην άκρη της όχθης του ποταμού υπάρχουν ίχνη αρχαίου χωριού και μάλιστα ένα τείχος που το ονομάζουν Κάστρο. Κανένας δεν ξέρει, ούτε παράδοση υπάρχει για το χωριό αυτό. Φαίνεται όμως, ότι είναι των αρχαίων Βισαλτών.

Και τα δύο αυτά ρέματα την εποχή αυτή του πανηγυριού, οργιάζουν απ' το πράσινο, κι οι ανθισμένες λυγαριές που καθρεφτίζονται στα αργόσυρτα νερά, σκορπίζουν παντού το μόσχο τους και δίνουν στην ατμόσφαιρα μια μεθυστικότητα όμοια με την οποία, δεν θα βρη εύκολα κανείς. Καθώς ανέβαινε όλος αυτός ο λαός τους λόφους μέσα σε αλαλαγμούς χαράς, ο χορός των κοριτσιών έψαλλε συνοδευόμενος κι απ' το ρυθμικό χτύπο των νταουλίων, ένα μελωδικώτατο καθώς και ρυθμικώτατο τραγούδι, «Τη Μαρουδιά Χιανιώτισσα¹⁵⁹».

Λεν, η Μαρουδιά,
η Μαρουδιά Χιανιώτισσα
δευτέρα μέρα κίνησε
να πάην γι ασημόχωμα
και σκιπαρνιά δεν έλαχε,
να πάην γι ασημόχωμα
και σκιπαρνιά δεν έλαχε,
μόν' λάχη τ' αργυρό τσαπί
και κρούει μια, και κρούει δυο,
και κρούει τρεις και τέσσερις
κι ακόμα δεκατέσσερις.
Κι έπεσιν τ' ασημόχωμα
και πλάκωσε τη Μαρουδιά,
τη Μαρουδιά Χιανιώτισσα.
Ψιλή φωνή τ' ακούστηκε.
Φωνή μ' να σκίσης δυο βουνά
να πάει χαμπέρ' στη μάνα μ'
να φουκαλίση τις αυλές
να στρώση και του χάμπουκα (χαλί)
να καρτερεί τη Μαρουδιά
τη Μαρουδιά Χιανιώτισσα.

Όταν έφθαναν στο μέρος του Πανηγυριού, οι άνδρες, ο λαός και τα νταούλια με τα έπαθλα των αγωνισμάτων σταματούσαν για την τέλεση των αγωνισμάτων και μόνο ο χορός των γυναικών με τη συνοδεία του γηραιότερου των επιτρόπων, συνέχιζε την πορεία περνώντας το πρώτο ρέμα και συνεχίζοντας για το δεύτερο ρέμα τη Γκουλιά-μαριάκα, όπως έχουμε πη.

Καθώς προχωρούσαν συνέχιζαν το τραγούδι:

¹⁵⁸ Αναφέρεται στο Μεγάλο ρέμα, αλλιώς Γκουλιουμαρνάκα (δες Ν.Πα. 1).

¹⁵⁹ Η Χιανιώτισσα, υποδηλώνει καταγωγή από το χωριό Αχινός της Βισαλτίας, που παλιότερα λεγόταν και τ' Αχιανού, κατά το σχήμα: Αχιανού > Αχιανιώτισσα > Χιανιώτισσα. Δες σχετικά και στο Ν.Πα. 4, σσ. 33 και 703. Ο μόνος που το τραγούδησε, στην καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών της Νιγρίτας (Ν.Πα. 4), είναι ο Γιάννης Πλιάκος.

Πουλάκι είχα στο κλουβί
 Μα την Αγιά Παρασκευή _
 κι τούχα μυρωμένο
 μια χαρά 'ταν το καημένο _
 τού τσίζα τού ζάχαρη
 μα για τη σένα άχαρη.
 του τσίζα του μόσχου
 μα τουν καημό που τόχου
 κι απού του μόσχου τουν πουλύ
 ξισκανταλώθηκη του κλουβί
 κι φεύγειν του πουλάκι
 τ' αηδόني τ' αηδονάκι.

Εκεί στο ρέμα, κάτω από τους ίσκιους των πλατανιών και της αγραμπελιάς, υπήρχε παμπάλαια πέτρα όπου στο μυχό της που φαινόταν πράσινος από την πολυκαιρία, έτριβαν τα κορίτσια τα νύχια τους και βάφονταν κόκκινα, κι αφού μάζευαν σκορπισμένες εδώ κι εκεί αγριολούλουδα στις ποδιές των, τραγουδούσαν:

Δένδρι μου ξεριζωμένι
 κι αϊμάν αϊμάν
 απόλυκες κλωνάρια
 χρυσοκλώ[να]ρα
 χρυσά μαλαματένια.

Γυρνούσαν πάλι πίσω τραγουδώντας άλλα τραγούδια του τόπου, και παίρνοντας μαζί τους και τον υπόλοιπο κόσμο που είχε τελέσει τα αγωνίσματα κατηφόριζαν το χωματόδρομο προς την πόλη, όπου τους περίμενε Ελληνικώτατο φαγοπότι.

Εν τω μεταξύ το γλέντι άναφτε κι άκουγες σε κάθε σπίτι τα μελωδικότατα εκείνα επιτραπέζια, τα οποία συχνά ακούμε και στο ραδιόφωνο, με την επιμέλεια του Κ. Χατζηνάσιου και του Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκης.

Το απόγευμα γινόταν η πάλη.

Αυτό ήταν το πανηγύρι του Αϊ Θωμά που ξεκινούσε με την ευλογία της Εκκλησίας, κι έφερνε μέσα του τελετές παρμένες ίσως από τα αρχαία Παναθήναια, όπως εκείνη των κοριτσιών. Κι αυτό γιατί η Νιγρίτα δεν δέχθηκε την επίδραση κανενός, αλλά η παλιά εκείνη πόλη των Βισαλτών που είχε την παράδοση στέρεα από κείνους που την κληροδότησαν, την ευτυχία και τη λεβεντιά. Γι' αυτό ας ευχηθούμε να βρεθή εκείνος που θα αξιοποίηση τους αμύθητους θησαυρούς της και θα την ανεβάση στον Ελληνισμό ψηλά, εκεί που πρέπει να είναι.

Άγγελος Καλτσίκης

Το σύγχρονο πανηγύρι του Αγίου Θωμά

Την Κυριακή του Θωμά πανηγυρίζει το παρεκκλήσι του Αγίου Θωμά που βρίσκεται στον *Μπλο*¹⁶⁰, ένα χιλιόμετρο περίπου από στις Νοτιοανατολικές παρυφές της Νιγρίτας. Στη θέση αυτή υπήρχε παλιότερα ένα απλό εικονοστάσι χτισμένο με πλιθιά και το 1984 χτίστηκε το καινούριο παρεκκλήσι. Από τότε, από το 1984, το πρωί της Κυριακής του Θωμά διαβάζεται πρώτα ο όρθρος στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου και στη συνέχεια τελείται η Θεία Λειτουργία στο παρεκκλήσι του Αγίου στον *Μπλο*.

Από εκεί αρχίζει το πανηγύρι το πρωί, με τους πρωινούς αγώνες, και το απόγευμα μεταφέρεται στην παλαίστρα, όπου οι Νιγριτινοί έχτισαν, το 1987 μαζί με την παλαίστρα, και δεύτερο παρεκκλήσι αφιερωμένο στον ίδιο Άγιο.

Η επιτροπή

Δεν υπάρχει από την παράδοση κάποιος κανόνας που ορίζει το πλήθος και τη θητεία των μελών της, υπάρχει όμως ένας βασικός, που καθορίζει ότι όλες οι ευθύνες για το πανηγύρι αναλαμβάνονται από αυτήν. Κατά καιρούς ορίζονταν διαφορετικός αριθμός μελών, σήμερα όμως είναι πολυπληθής, χωρίς ημερομηνία λήξης της θητείας της, με πρόεδρο το Γιώργο Σαμαρά, που είναι μέλος της επιτροπής για 16 συνεχή χρόνια. Την επιτροπή συγκροτούν γύρω στα 30 άτομα, με ανισοβαρή καταμερισμό αρμοδιοτήτων και ευθυνών. «Δεχόμαστε στην επιτροπή», μας είπε ο Γ. Σαμαράς, «και έναν φίλο μας που η προσφορά του περιορίζεται ακόμα και σε λίγες ώρες τη μέρα του πανηγυριού για να αναλάβει ρόλο ως κριτής της πάλης».

Αυτή η μακροχρόνια θητεία διευκολύνει την Επιτροπή να ασχοληθεί με οργανωτικά προβλήματα του πανηγυριού πέρα από την ετήσια διοργάνωσή του. Έτσι με δικά της χρήματα από τα περισσεύματα της διαχείρισης του πανηγυριού, με προσωπική εργασία των μελών της και με τη συνδρομή των ενοριτών, έχτισε τα δυο παρεκκλήσια του Αγίου Θωμά, στον *Μπλο* και στην παλαίστρα, και διαμόρφωσε την παλαίστρα στο χώρο που παραχώρησε γι' αυτό το σκοπό ο Δήμος.

Οι προσπάθειες της επιτροπής να βελτιώνει συνεχώς το πανηγύρι στράφηκαν κάποια στιγμή στη δημιουργία επίσημου ιππόδρομου στο φυσικό περιβάλλον όπου γίνονται οι ιπποδρομίες. Έγιναν τότε σχετικές περιβαλλοντικές μελέτες από Νιγριτινό μηχανικό, εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση μια αρκετά μεγάλη πίστωση, η Επιτροπή όμως δεν είχε νομική υπόσταση

¹⁶⁰ Το όνομα προκύπτει από το σχήμα: Πηλός > Πλος > Μπλος.

για να τη διαχειριστεί και ναυάγησε το σχέδιο. Σχέδιο που πέρα από το ότι το υποδρόμιο θα αναβάθμιζε το πανηγύρι του Αγίου Θωμά, θα γινόταν και πόλος έλξης για επίσημες υποδομομακές διοργανώσεις με προφανή οφέλη για τη Νιγρίτα. Στην Επιτροπή πιστεύουν ότι αν υπήρχε τότε η νομική υποστήριξη της, με τη μορφή του σημερινού Συλλόγου, η εξέλιξη στην πορεία της υπόθεσης του υποδρομίου θα ήταν επωφελής για τη Νιγρίτα.

Για την ετήσια διοργάνωση, όπως προειπώθηκε, πρώτη δουλειά της Επιτροπής είναι να συμφωνήσει τα όργανα που θα συνοδεύουν τις εκδηλώσεις του πανηγυριού. Συνήθως συμφωνούνται «δυο ζευγάρια νταούλια» από την Ανθή¹⁶¹ ή από το Φλάμπουρο, που είναι στη διάθεσή της από το πρωί της προπαραμονής του πανηγυριού.

Η συλλογή των δώρων

Παλιότερα η συλλογή των δώρων γινόταν μόνο στην ενορία του Αγίου Γεωργίου, ενώ σήμερα εκτείνεται σε όλη τη Νιγρίτα, με την Επιτροπή και τα όργανα που έχουν επικεφαλής την παλιά ελληνική σημαία με το σταυρό στη μέση. Η αρχή της περιφοράς γίνεται από την αγορά την Παρασκευή το πρωί, στα γραφεία των διαφόρων υπηρεσιών, και συνεχίζεται το Σάββατο το πρωί στο παζάρι. Το πλήθος των καταστημάτων της πόλης και το γεγονός ότι το πρωί του Σαββάτου στο παζάρι της Νιγρίτας υπάρχουν πολλοί έμποροι με τους πάγκους τους, σε συνδυασμό με την αγάπη των Νιγριτινών για το πανηγύρι τους, όλα αυτά εξασφαλίζουν, ανάλογα με τις οικονομικές συνθήκες, αρκετά χρήματα για τις ανάγκες του πανηγυριού.

Μετά την αγορά σειρά έχουν οι γειτονιές όλης της Νιγρίτας, όπου η Επιτροπή επισκέπτεται τα σπίτια των κτηνοτρόφων και αυτών που έχουν τάξει να προσφέρουν ένα ζώο, αρνί ή κατσίκι, ως έπαθλο για τους αγώνες του πανηγυριού.

Παλιότερα στη διαδρομή αυτή, στις γειτονιές της Νιγρίτας συνόδευαν την Επιτροπή εθελοντικά και μικροί Νιγριτινοί, για να μεταφέρουν στους ώμους τους τα αρνιά και τα κατσίκια. Σήμερα είναι αλλιώς. Αυτοί που τάζουν ζώα, μικρά ή μεγάλα, τα πηγαίνουν οι ίδιοι στην Επιτροπή. Αλλά και η προσφορά μικρών δώρων, όπως προσόψια, κομμάτια από υφάσματα, έχει αλλάξει. Αντί για τους *μπασμάδες*, τα υφασμάτινα δώρα, προσφέρουν στην Επιτροπή χρήματα. Η συλλογή των δώρων όμως δεν ολοκληρώνεται την παραμονή. Συνεχίζεται και το πρωί του πανηγυριού μέχρι το τέλος της Θείας Λειτουργίας. Και η επιτροπή αφού ξεχωρίζει τα ζώα-έπαθλα για τους πρωινούς αγώνες, μαζί με τα νταούλια ανηφορίζουν προς το εξωκκλήσι του Αγίου Θωμά, στον *Μπλο*, για τη διεξαγωγή των πρωινών αγώνων.

¹⁶¹ Οι Νιγριτινοί προτιμούσαν συνήθως του *ς νταουλτζήδες* από την Ανθή.

Το γλέντι της παραμονής

Το βράδυ της παραμονής, μετά τον εσπερινό οργανώνεται ξεχωριστή γιορτή στην παλαίστρα. Στην αρχή παρουσιάζονται χορευτικά από διάφορους συλλόγους, Νιγριτινούς και άλλους. Μετά από το πρόγραμμα των συλλόγων συνεχίζεται μέχρι το πρωί λαϊκό γλέντι, με τα όργανα του πανηγυριού, στο οποίο προσφέρεται από την Επιτροπή φαγητό σε όλον τον κόσμο που παρακολουθεί. Στην παλαίστρα είναι οι καλεσμένοι, αλλά φαγητό σερβίρεται και στο κοινό που παρακολουθεί από τις κερκίδες. Οι μερίδες των φαγητών που παραμένουν αδιάθετες δίνονται την άλλη μέρα σε φορείς που προσφέρουν συσσίτια.

Η διεξαγωγή των πρωινών αγώνων

Παλιότερα, για την έναρξη των πρωινών αγώνων ο κόσμος πήγαινε σε πομπή στον Άγιο Θωμά έχοντας στην αρχή της το λάβαρο της Ανάστασης. Τώρα πηγαίνουν χωρίς πομπή, πηγαίνουν όμως με το ίδιο λάβαρο μπροστά.

Από την περιγραφή του Δ. Δαμάνη, καθώς κι από τις αφηγήσεις των πληροφορητών μας, φαίνεται ότι ανέκαθεν οι πρωινοί αγώνες (αγώνας δρόμου, ιππασία, πήδημα, πέτρα και σκοποβολή) γίνονταν στον *Μπλο*, εκτός από τη σκοποβολή που πολύ παλιά όπως μας πληροφορεί ο Δ. Δαμάνης, γίνονταν στο Λαγάτρη.

Για τους πρωινούς αγώνες, μετά από όσα έχουν προαναφερθεί, έχουμε να προσθέσουμε, ότι στους αγώνες δρόμου η Επιτροπή καθιέρωσε πολλά επίπεδα, ανάλογα με την ηλικία των αθλητών, κλιμακώνοντας τις αποστάσεις, για παιδιά του δημοτικού, του γυμνασίου, του λυκείου και για τους μεγάλους. Ανάλογη κλιμάκωση γίνεται για τα ποδήλατα, ενώ για την ιππασία οι αναβάτες επιλέγουν τις αποστάσεις που θέλουν να τρέξουν τα άλογά τους.

Έχει όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εξέλιξη του αθλήματος της σκοποβολής, που σταμάτησε να γίνεται εξαιτίας ενός δυστυχήματος. Την εποχή του δυστυχήματος το αγώνισμα της σκοποβολής γινόταν σε κινητό στόχο, με τα εμπροσθογεμή όπλα της εποχής. Ο κινητός στόχος ήταν μια σημαία που βρισκόταν πάνω σε ένα ψηλό κοντάρι, το οποίο κινούσε κάποιο άτομο. Προφανώς από αστοχία κάποιου σκοπευτή έγινε το δυστύχημα και απαγορεύτηκε το αγώνισμα της σκοποβολής.

Μετά από χρόνια, όπως μας πληροφόρησε ο Άγγελος Καλτσίκης, ο πρόπαππος του Αθανάσιος Καλτσίκης, γεννημένος γύρω στο 1830, προσβλέποντας στον εξοπλισμό των Νιγριτινών, εξασφάλισε από τις τουρκικές αρχές το 1860 την άδεια να γίνονται και πάλι αγώνες σκοποβολής στο πανηγύρι. Το γεγονός αυτό επέτρεψε εμμέσως την προετοιμασία των Νιγριτινών για τον επερχόμενο απελευθερωτικό αγώνα και στο τέλος την επάνδρωση των

τιμημάτων του Καπετάν Γιαγκλή.

Με την επαναφορά της σκοποβολής το 1860 δε γινόταν πλέον με την κινούμενη σημαία, αλλά με κινούμενους στόχους περιστέρια, μέχρι που βγήκαν τα πιάτα που εκτοξεύονται από ειδικά μηχανήματα. Σήμερα γίνεται στον *Μπλο*, από ειδικά διαμορφωμένο χώρο εκτόξευσης των κινητών στοχών.

Όσον αφορά στο αγώνισμα της δισκοβολίας, του δίσκου που αναφέρει ο Δ. Δαμάνης, οι πληροφορητές μας ήταν σαφείς, «Δεν ακούσαμε», μας είπαν, «να γίνεται αγώνισμα δισκοβολίας». Η διαφορά πρέπει να οφείλεται στο γεγονός ότι ο Δ. Δαμάνης αναφέρει το αγώνισμα του δίσκου, δεν αναφέρει όμως τη λιθοβολία.

Το μεσημεριανό διάλειμμα

Τα τελευταία δέκα χρόνια, μετά τους πρωινούς αγώνες στον *Μπλο*, γυρνώντας όλοι στην πόλη στήνουν χορό, όπως έκαναν την περίοδο που περιγράφει ο Δ. Δαμάνης, στην Πλατεία στους *Τσιακαλάδες*.

Τέλος, μετά από τους πρωινούς αγώνες και το χορό στους *Τσιακαλάδες*, γίνεται ολιγόωρη διακοπή, για φαγητό και ανάπαυση, και νωρίς το απόγευμα αρχίζει η πάλη.

Η πάλη

Ο χώρος της πάλης

Ενώ για τα πρωινά αγωνίσματα δεν άλλαξε ο τόπος τέλεσης των αγώνων, για την πάλη έχουμε αλλαγές, με αφετηρία την αμφιθεατρική Πλατεία¹⁶² του Δ. Δαμάνη, το Μεσοχώρι.

Από εκεί και πέρα η πάλη γινόταν, στο χώρο έξω από το 3^ο Δημοτικό Σχολείο, δίπλα στο παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής στις νότιες παρυφές της πόλης, ενώ μερικά χρόνια έγινε στην αυλή του 3^{ου} Δημοτικού σχολείου. Επίσης για πολλά χρόνια γινόταν, όπως το θυμήθηκε η γενιά μας, στο παλιό γήπεδο της πόλης, εκεί που είναι τα σχολεία της Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης, το ΕΠΑΛ, όπως γινόταν για μερικά χρόνια και στο σημερινό γήπεδο. Μέχρι που μεταφέρθηκε στη σημερινή παλαίστρα, στις βόρειες

¹⁶² Η επιβεβαίωση για το αμφιθεατρικό σχήμα της πλατείας έρχεται από την αναφορά του Α. Άμποτ (Τ.Α. 1, σ. 221) και από τη φωτογραφία του 1923 της σελίδας 33, όπου φαίνεται η κλιμακωτή διάταξη του πλήθους. Επίσης ο Γιάννης Πλιάκος μας είπε (Ν.Πα. σ. 34) ότι «το πανηγύρι του *Αϊ-Θωμά* τα παλιά χρόνια γινόταν στο *Μισουχώρι* (...). Το πανηγύρι γινόταν μια βδομάδα. Αρχίζε από τη Δευτέρα του Πάσχα και κρατούσε μέχρι και την Κυριακή του *Αϊ-Θωμά*». Και βεβαιώνεται από την ξύλινη κούνια, χαρακτηριστικό στοιχείο των πανηγυριών μέχρι τα χρόνια της γενιάς μας, και το νταούλι στη μέση της φωτογραφίας.

παρυφές της πόλης, στην παλαίστρα που άρχισε να διαμορφώνεται από την Επιτροπή το 1984 και ολοκληρώθηκε το 1987.

Πριν από το 1987 επιχειρήθηκε να οριστεί μόνιμη παλαίστρα σε άλλους χώρους από τη σημερινή, αλλά δεν καρποφόρησαν οι προσπάθειες. Συγκεκριμένα επιχειρήθηκε να γίνεται η πάλη στην Αγία Παρασκευή, στο προαύλιο του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου, όπως και να γίνεται στην περιοχή του Αγίου Θωμά. Οι αρμόδιοι φορείς όμως και οι ιδιοκτήτες της έκτασης στην περιοχή του Αγίου Θωμά δεν έστερξαν σ' αυτές τις αλλαγές.

Η διεξαγωγή της πάλης

Όσον αφορά στη διοργάνωση της πάλης σημειώνουμε την ουσιώδη διαφορά του πανηγυριού του Αγίου Θωμά με αυτό του Αγίου Αθανασίου. Στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου καλούνται και αγωνίζονται κάθε χρόνο και αλλοεθνείς παλαιστές όχι όμως σ' αυτό του Αγίου Θωμά. Υποθέταμε ότι η διαφορά αυτή οφειλόταν σε οργανωτικές αδυναμίες της Επιτροπής του Αγίου Θωμά. Όμως κάναμε λάθος. Οφειλόταν στην πιστή τήρηση της παράδοσης, είναι συνέχεια αυτού που περιγράφει ο Δ. Δαμάνης, ότι δηλαδή *«ουδαμώς επιτρέπεται η εν τοις αγώσι συμμετοχή εις ξένα φύλα»*. Ο πρόεδρος της Επιτροπής Γιώργος Σαμαράς μας το είπε αλλιώς. «Δεν μπαίνει αλλόθρησκος στο πανηγύρι του Αγίου Θωμά. Οι αθλητές πρέπει να είναι Έλληνες και Χριστιανοί. Γι' αυτό και δεν καλούμε Τούρκους παλαιστές. Έγινε κάποτε μια εξαίρεση για κάποιον Τούρκο αλλά αυτός είχε γίνει Χριστιανός και είχε παντρευτεί Ελληνίδα».

Στο πανηγύρι συνηθίζουν να τιμούν Έλληνες αθλητές της πάλης που διακρίνονται στους Ολυμπιακούς και άλλους διεθνείς αγώνες.

Τέλος σημειώνουμε για την πάλη, ότι στο πανηγύρι του Αγίου Θωμά καταργήθηκαν τα πέτσινια παντελόνια των παλαιστών, τα *κιουσπέτια*, «επειδή οι σημερινοί παλαιστές δεν τα χρησιμοποιούν στους επίσημους αγώνες τους και δεν τα γνωρίζουν». Και για δώρα δίνουν μόνο χρήματα. Παλιότερα είχαν και μοσχάρι για την κορυφαία κατηγορία. Σήμερα αν δωρίσει κάποιος μοσχάρι, η Επιτροπή το σφάζει και αξιοποιεί τα χρήματα που εισπράττει.

Η διάθεση των δώρων

Τα ζώα που περισσεύουν δεν τα ρευστοποιούν όπως γινόταν παλιότερα με δημοπρασίες, «γιατί τα παίρνουν οι έμποροι πολύ φθηνά». Τα σφάζουν και τα κρέατα τα διαθέτουν σε φορείς που παρασκευάζουν συσσίτια στη Νιγρίτα, στην Τερπνή και αλλού.

Η εμπορική κίνηση

Παλιότερα το πανηγύρι του Αγίου Θωμά δεν είχε αξιόλογη εμπορική κί-

νηση για δυο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι ότι το πρωί γίνονταν τα αγωνίσματα στον *Μπλο*, όπου το τοπίο δεν προσφέρεται για εγκατάσταση πάγκων από εμπόρους, και ο δεύτερος είναι η έλλειψη μόνιμου χώρου για τη διεξαγωγή της πάλης το απόγευμα. Από τότε όμως που έγινε η παλαίστρα, το πανηγύρι γνωρίζει εμπορική κίνηση εφάμιλλη αυτής του Αγίου Αθανασίου. Μάλιστα οι διοργανωτές τα δυο πρώτα χρόνια, για να προσελκύσουν εμπόρους τους πλήρωναν κιόλας. Από εκεί και πέρα η Επιτροπή εισπράττει ενοίκιο από τους εμπόρους, με βάση τον χώρο που καταλαμβάνουν. Εξασφαλίζει έτσι ένα σημαντικό ποσό για τις ανάγκες του πανηγυριού.

Το παρεκκλήσι του Αγίου Θωμά στον *Μπλο*

Οι ιπποδρομίες στο πανηγύρι του Αγίου Θωμά
Αρχείο Αστερίου (Γιούλη) Καραγιάννη

Πάλι χωρίς κιουσπέτια στο πανηγύρι του Αγίου Θωμά
Αρχείο Δημήτρη Δάπη

Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου

Η ολοκλήρωση της εγκατάστασης των Θεσσαλών μετοίκων του προπερασμένου αιώνα στη σημερινή Σούρπα, ολοκληρώθηκε με την μετακίνηση αυτών που είχαν τακτοποιηθεί αρχικά βόρεια από την Τερπνή, στην περιοχή που σήμερα υπάρχει το παρεκκλήσι του Αγίου Αθανασίου¹⁶³. Δε γνωρίζουμε πότε ακριβώς έγινε η αρχική εγκατάστασή τους στην αγροτική περιοχή της Τερπνής¹⁶⁴, ούτε πότε έγινε η μετακίνησή τους στη σημερινή Σούρπα. Γνωρίζουμε όμως από την παράδοση, ότι όταν οι μέτοικοι ζούσαν στην περιοχή της Τερπνής, τούς φανερώθηκε η εικόνα του Αγίου Αθανασίου, προς τιμήν του οποίου έχτισαν εκεί το παρεκκλήσι το οποίο αποτέλεσε και τον προσωρινό τόπο λατρείας τους. Φεύγοντας οι μέτοικοι από την περιοχή της Τερπνής, άφησαν πίσω τους το παρεκκλήσι τους, πήραν όμως μαζί τους την εικόνα του Αγίου Αθανασίου. Και την τοποθέτησαν στη μικρή εκκλησούλα του παλιού οικισμού της Σούρπας, που υπήρχε κοντά στα σπίτια της οικογένειας Γούναρη στις νοτιοδυτικές παρυφές της σημερινής πόλης¹⁶⁵.

Δε γνωρίζουμε σε ποιον Άγιο ήταν αφιερωμένη η εκκλησούλα αυτή, βρισκόταν όμως στη θέση που χτίστηκε αργότερα και βρίσκεται σήμερα το παρεκκλήσι των γενεθλίων της Θεοτόκου, η *Παναγούδα*.

Λέγεται, σύμφωνα με την αφήγηση του Αθανασίου Δρογαλά, ότι «η εικόνα χάθηκε δυο φορές από την εκκλησούλα και τη βρίσκανε κάθε φορά στο παρεκκλήσι από όπου την είχαν μεταφέρει». Αυτή η μετακίνηση της εικόνας του Αγίου Αθανασίου σήμαινε για τους μετοίκους ότι έπρεπε να χτίσουν ναό προς τιμήν του αγίου τους, του Αγίου Αθανασίου. Και τον έχτισαν στη σημερινή θέση, από το 1906 μέχρι το 1911, στη θέση μιας μικρής εκκλησίας που υπήρχε εκεί από πριν.

Δεν γνωρίζουμε επίσης από πότε ακριβώς γίνεται το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου, είναι γνωστό όμως από την τοπική παράδοση ότι εξ αρχής το πανηγύρι αυτό είχε καθιερωθεί ως ένα μεγάλο πανηγύρι που ξεπερνούσε σε φήμη τα στενά τοπικά πλαίσια της Βισαλτίας. Και στο ερώτημά μας, αν το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου το έφεραν οι μέτοικοι Θεσσαλοί ή αν υπήρχε πριν από την εγκατάστασή τους στη Σούρπα, οι πληροφορητές μας ήταν σαφείς, «Το πανηγύρι δεν το έφεραν οι Θεσσαλοί».

¹⁶³ Δες Ν.Πα. 5, σ. 87.

¹⁶⁴ Δες Ι.Μ. 2. Αναφερόμενος ο Ι.Μ. στην εγκατάσταση Θεσσαλών στη Νιγρίτα γράφει, «... στα τέλη του 18ου αιώνα και μέχρι το πρώτο μισό του 19ου αιώνα ... παρατηρείται μια γενικότερη αποδημία πληθυσμών προς τα ανατολικά και τα βόρεια...».

¹⁶⁵ Δες Ι.Μ. 2. Ο Πύργος αναφέρεται ως αγιορείτικο μετόχι.

Οι αναφορές μας στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στηρίζονται, πέρα στις προσωπικές μας μνήμες, στις διηγήσεις των αφηγητών μας Αθανασίου Χατζηπανταζή, Παπα-Χρήστου Τσιφούρη, Αθανασίου Δρογαλά, Αστερίου (Γιούλη) Καραγιάννη¹⁶⁶, αλλά και στις γραπτές πηγές που προαναφέρθηκαν¹⁶⁷.

Ημέρα διεξαγωγής του πανηγυριού

Ως ημέρα του πανηγυριού αρχικά ήταν ορισμένη η 2^α Μαΐου, γιορτή του Αγίου Αθανασίου¹⁶⁸, πολύ παλιά όμως, ίσως από την εποχή που οι καλλιεργητικές συνθήκες στράφηκαν προς την καπνοπαραγωγή η οποία απαιτούσε μαζική απασχόληση μικρών και μεγάλων, καθιερώθηκε να γίνεται το πανηγύρι Κυριακή. Ο Παπα-Χρήστος Τσιφούρης, που έγινε ιερέας του Αγίου Αθανασίου το 1959, μας είπε ότι τότε βρήκε το πανηγύρι να γίνεται Κυριακή. Και ο Αθανάσιος Χατζηπανταζής, γεννημένος το 1924, συμπλήρωσε ότι θυμάται κι ο ίδιος το πανηγύρι να γίνεται Κυριακή, πράγμα που σημαίνει ότι οι αναφορές για αλλαγή στην ημέρα του πανηγυριού μέσα στη δεκαετία το '70 είναι λαθεμένες. Από τότε που αποφάσισαν την αλλαγή της ημέρας, επιλέγουν την μέρα του πανηγυριού με τον ίδιο κανόνα, να γίνεται την πρώτη Κυριακή μετά τις 2 Μαΐου και με την προϋπόθεση ότι έχει προηγηθεί το πανηγύρι του Αγίου Θωμά στη Νιγρίτα.

Φυσικά ο θρησκευτικός χαρακτήρας του πανηγυριού έχει ατονήσει τα τελευταία χρόνια, αφού δεν γίνεται τη μέρα που γιορτάζει ο Άγιος Αθανάσιος αλλά μια Κυριακή που εξυπηρετεί τις οικονομικές ανάγκες τις εκκλησίας και τους γεωργούς ενορίτες.

Η Επιτροπή

Για τον τρόπο ορισμού της Επιτροπής και τις αρμοδιότητές της ισχύουν όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως στις γενικές αναφορές και ειδικά στην περιγραφή του πανηγυριού του Αγίου Θωμά. Σημειώνουμε μόνο ότι και την Επιτροπή του Αγίου Αθανασίου την αποτελούν περίπου 30 άτομα, με πρόεδρο τον Σπύρο Πολυχρονίδη.

Στο ερώτημα γιατί παλιότερα ήταν ολιγομελείς οι επιτροπές και σήμερα τις αποτελούν 25 με 30 άτομα, πήραμε την απάντηση: «Είναι απαραίτητα για την καλή οργάνωση. Μόνο για τους κριτές στην πάλη, που παλεύουν συγχρόνως μέχρι οχτώ ζευγάρια, χρειάζονται ανά πάσα στιγμή 16 κριτές, κι

¹⁶⁶ Ο Α. Καραγιάννης είναι μέλος της Επιτροπής του πανηγυριού συνεχώς τα τελευταία 30 χρόνια. Αν και είναι μόνιμος κάτοικος της Αθήνας, διαθέτει κάθε χρόνο μεγάλο μέρος από την κανονική του άδεια για να υπηρετήσει το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου.

¹⁶⁷ Δες στη σημείωση 147, στη σ. 202.

¹⁶⁸ Δες Μ.Β., σ. 86. Είναι η γιορτή της ανακομιδής των λειψάνων του Αγίου Αθανασίου.

όταν η πάλη κρατά ώρες πρέπει οι κριτές να εναλλάσσονται. Χώρια για την οργάνωση της γραμματείας και άλλες ανάγκες της επιτροπής».

Και στο ερώτημά μας για τις δυσκολίες που παρουσίαζε και παρουσιάζει η συγκρότηση της επιτροπής πήραμε απάντηση. «Παλιότερα δεν πήγαινε ο καθένας στην Επιτροπή. Ενώ οι ενορίτες δέχονταν να μπουν στην Εκκλησιαστική Επιτροπή δεν δέχονταν να μπουν στην Επιτροπή για το πανηγύρι. Ο λόγος ήταν ότι στην Επιτροπή είχε τρεξίματα, είχε υποχρεώσεις, είχε ευθύνες για την τήρηση της τάξης».

Η συλλογή των δώρων

Η ομάδα που γυρίζει για τη συλλογή των δώρων, συγκροτείται όπως και στον Άγιο Θωμά, με επικεφαλής την ελληνική σημαία. Προστέθηκε όμως η πληροφορία ότι στα χρόνια της τουρκοκρατίας σκέπαζαν το σταυρό της με ένα προσόψι.

Η συλλογή των δώρων αρχίζει, όπως και στο πανηγύρι του Αγίου Θωμά, από την Παρασκευή το πρωί στις Δημόσιες Υπηρεσίες. Το απόγευμα όμως της ίδιας μέρας η Επιτροπή επισκέπτεται την Ανθή και το Φλάμπουρο, όπου οι κάτοικοι έχουν μεγάλη πίστη στη χάρη και στη δύναμη του Αγίου Αθανασίου. Τόσο μεγάλη πίστη, που τα νταούλια του πανηγυριού δημιουργούν στην Ανθή κατάσταση εκστασιασμού σε κάποιους ηλικιωμένους, όπως συμβαίνει με τους αναστενάρηδες.

Αξιοσημείωτο είναι ότι σχεδόν από όλα τα σπίτια δίνονται δώρα για τον Άγιο Αθανάσιο, που στην Ανθή φθάνει σχεδόν στο 90% και στο Φλάμπουρο λίγο πιο κάτω. Τα προσόψια και γενικότερα οι *μπασμάδες* που συγκεντρώνονται τα τελευταία χρόνια δίνονται κυρίως στην Ανθή και στο Φλάμπουρο.

Το Σάββατο το πρωί η Επιτροπή περιφέρεται στη Νιγρίτα, στο παζάρι και στις γειτονιές της. Η διαφορά όμως από το πανηγύρι του Αγίου Θωμά είναι ότι συνοδεύεται από μία ομάδα παλαιστών με τα *κιουσπέτια* σαν να κάνουν παρέλαση, ενώ τα νταούλια παίζουν συνέχεια, και σε ορισμένα σημεία της αγοράς κάνουν επίδειξη της παραδοσιακής πάλης.

Επειδή στις μέρες μας οι μικροί παλαιστές προτιμούν να παίρνουν ένα χαρτζιλίκι, η Επιτροπή κρατά από τα προσόψια όσα χρειάζονται για τις ανάγκες του πανηγυριού, για να σκουπίζουν οι κριτές τους παλαιστές και για να κάνουν την *πάρσα* τους οι παλαιστές. Από τα υπόλοιπα δίνονται από ένα στα μέλη της επιτροπής ως αναμνηστικό της συμμετοχής του στη διοργάνωση του πανηγυριού και όσα περισσεύουν τα ρευστοποιούν. Αν βέβαια δεν φτάνουν για τις ανάγκες του πανηγυριού, όπως έγινε το 2012, η Επιτροπή αγοράζει μερικά προσόψια ή κομμάτια από υφάσματα για να καλύψει τις ανάγκες της.

Σήμερα, εκτός από τους μικρούς παλαιστές που προαναφέρθηκαν, και οι άλλοι αθλητές δεν παίρνουν τα έπαθλα-ζώα της νίκης τους, όπως γινόταν παλιότερα. Προτιμούν την αξία τους σε χρήμα, γι' αυτό και οι δωρητές ζώων, κτηνοτρόφοι ή άλλοι νοικοκυραίοι, τα δώρα που προσφέρουν στον Άγιο Αθανάσιο τα ρευστοποιούν οι ίδιοι στο τέλος τού κάθε αγώνα. Δίνουν δηλαδή στο νικητή την αξία του ζώου και παίρνουν το ζώο πίσω για το κοπάδι τους ή το ζωέμπορο.

Μια άλλη πηγή δώρων για το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου είναι οι ετεροδημότες, που διοργανώνουν εκδηλώσεις για το σκοπό αυτό¹⁶⁹.

Η φιλοξενία και το γλέντι της παραμονής

Η φιλοξενία των ξένων αθλητών, το βράδυ της παραμονής, αλλά και του πλήθους, που ερχόταν με τους αραμπάδες από τα διπλανά χωριά για να τιμήσει με την παρουσία του τον Άγιο Αθανάσιο, ήταν φροντίδα της Εκκλησιαστικής Επιτροπής, που διέθετε το νάρθηκα της εκκλησίας και ψάθες για στρωσίδια.

Το βράδυ της παραμονής ήταν καθιερωμένο το γλέντι της Επιτροπής. Έσφαζαν 2-3 αρνιά από τα δώρα, και ετοίμαζαν ένα τραπέζι στο χώρο της παλαίστρας μόνο για τα όργανα και τα μέλη της Επιτροπής. Τα τελευταία χρόνια το τραπέζι γίνεται με ευρύτερη συμμετοχή, έγινε γλέντι για τους μεγάλους χορηγούς και τις αρχές του τόπου, ενώ απρόσκλητος δε συμμετέχει κανένας. Για την ετοιμασία των φαγητών, τώρα με την έκταση που παίρνει η υπόθεση, προσλαμβάνονται μάγειροι και βοηθοί τους, έτσι ώστε το πρωί της Κυριακής να είναι η παλαίστρα έτοιμη για να υποδεχτεί το πανηγύρι. Στο γλέντι αυτό, σε αντίθεση με το πανηγύρι του Αγίου Θωμά, δε συμπεριλαμβάνονται εκδηλώσεις πολιτιστικών φορέων.

Στις περιπτώσεις που από τις ετοιμασίες για το γλέντι περισσεύουν ορισμένες μερίδες, η επιτροπή τις διαθέτει στο Κ.Α.Φ.Κ.Α. της Νιγρίτας ή σε άπορες οικογένειες.

Η διεξαγωγή των πρωινών αγώνων

Όλα τα χρόνια πρωινοί αγώνες ήταν όλοι οι αγώνες εκτός από την πάλη. Το 2012 όμως η Επιτροπή αποφάσισε και τους μετέφερε δοκιμαστικά το απόγευμα της παραμονής. Παρόλα αυτά, για συντομία στις αναφορές, θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο πρωινοί αγώνες με το παλιό περιεχόμενό του.

Για τους πρωινούς αγώνες η Επιτροπή άλλαζε τον χώρο τέλεσής τους ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν και τις απαιτήσεις του κοινού. Και επειδή οι αλλαγές δε γίνονταν ίδιες για όλα τα αγωνίσματα, θα παρου-

¹⁶⁹ Οι ετεροδημότες είναι κυρίως μεγάλοι χορηγοί.

σιαστούν αναλυτικά.

Ο αγώνας δρόμου, η ιππασία, η ποδηλασία

Οι αγώνες του δρόμου και της ιππασίας, ως το 1921, εκτός από την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, είχαν αφετηρία στην τοποθεσία *Κερασούδα* και κατέληγαν στο χώρο του υδραγωγείου, κοντά στο σημερινό παρεκκλήσι της «Παναγούδας», στις νότιες παρυφές της πόλης. Μετά το 1921 και μέχρι το 1989 γίνονταν στην βόρεια έξοδο της πόλης. Στην αρχή σε έναν χωραφόδρομο στα *Χατζήθκα*, περίπου παράλληλο με το δημόσιο δρόμο Ανθής-Νιγρίτας. Στη συνέχεια πέρασαν το δημόσιο δρόμο Ανθής-Νιγρίτας, και όταν οι κυκλοφοριακές συνθήκες σ' αυτόν το δρόμο δυσκόλευαν τη διεξαγωγή τους επανήλθαν στο χωραφόδρομο. Από το 1989 μέχρι και σήμερα διεξάγονται στο *Λαγάτρη*, κοντά στο μοναστήρι της Γοργοεπηκόου Παναγίας, στις Καλογριές. Η ποδηλασία, από τότε που καθιερώθηκε ως αγώνισμα στο πανηγύρι, γίνεται στην ίδια τοποθεσία με το αγώνισμα του δρόμου και της ιππασίας

Οι αποστάσεις στους αγώνες δρόμου και της ποδηλασίας κλιμακώνονται, ανάλογα με την ηλικία των αθλητών σε τρεις κατηγορίες, μία για τους μεγάλους και δυο μικρότερες για τα παιδιά.

Για την ιππασία ορίζεται μία απόσταση, αλλά αν υπάρχουν πολλά άλογα γίνονται προκριματικοί αγώνες.

Η σκοποβολή

Η σκοποβολή καθιερώθηκε ως αγώνισμα του πανηγυριού στα μέσα της δεκαετίας του '90 και γίνεται στο *Λαγάτρη*.

Το πήδημα και η πέτρα

Τα δυο αγωνίσματα γίνονταν ανέκαθεν στο χώρο της σημερινής παλαιόστρας, στο Λάκκο, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Από το 1989 γίνονται στο *Λαγάτρη*, στις Καλογριές, όπου και τα άλλα εκτός της πόλης αγωνίσματα. Για την πέτρα είχαν μια ποταμίσις πέτρα σε σχήμα περίπου αβγοειδές, με βάρος περίπου 5-6 κιλά.

Σήμερα όμως δεν υπάρχει ενδιαφέρον για τα αγωνίσματα αυτά. Μια σκέψη είναι να καθιερωθεί και σ' αυτά τα αγωνίσματα κατηγορία για παιδιά, όπως στο δρόμο, για να επιβιώσουν τα αθλήματα στο πανηγύρι.

Το μεσημεριανό διάλειμμα

Εδώ και 20-25 χρόνια, η σημερινή Επιτροπή καθιέρωσε να παίρνει την ευλογία της εκκλησίας πριν από την έναρξη της πάλης. Μαζεύονται στο προαύλιο της εκκλησίας η επιτροπή και τα όργανα, παίρνουν την ευχή του παπά και ξεκινά η πομπή προς την παλαιόστρα με προπορευόμενο το σημαιοφόρο, ακολουθούν τα όργανα και τελευταία η Επιτροπή, ενώ οι καμπάνες

χτυπούν πανηγυρικά και ασταμάτητα.

Η πάλη

Ο χώρος της πάλης

Είναι το μόνο αγώνισμα για το οποίο δεν άλλαξε ο χώρος διεξαγωγής του. Γινόταν και γίνεται στο φυσικό κοίλωμα, στο Λάκκο, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, που τελικά διαμορφώθηκε στη σημερινή παλαίστρα. Η διαμόρφωση της παλαίστρας άρχισε με τη δημιουργία ενός υπονόμου στη θέση της κοίτης του μικρού ρέματος που υπήρχε στο Λάκκο, στο τέλος της δεκαετίας του '50. Στη συνέχεια η επιφάνεια του λάκκου καλύφθηκε με χλωροτάπητα και κατασκευάστηκαν οι κερκίδες.

Η Επιτροπή, το 1990-92, τοποθέτησε στην παλαίστρα μαρμάρινη πλάκα, για να τιμήσει τον πρωτοπαλαιστή Ντάνη.

Η διεξαγωγή της πάλης

Η πάλη περιγράφηκε λεπτομερώς στις προηγούμενες σελίδες. Στο σημείο αυτό σημειώνουμε ότι η Επιτροπή κατανέμει το ποσό που διαθέτει για την πάλη σε όλους τους παλαιστές, νικητές και νικημένους, για να υπάρχει ενδιαφέρον και προσέλευση παλαιστών. Η κατανομή των ποσών γίνεται ανάλογα με την κατηγορία, με πιο ψηλό έπαθλο στο νικητή στο *μπάσ(ι)*. Για παράδειγμα, αν αποφασιστεί να δοθούν στην κορυφαία κατηγορία 1800 €, τότε στο νικητή δίνονται 600-800 € και τα υπόλοιπα κατανέμονται στους παλαιστές που συμμετείχαν κατά ζεύγη στην κατηγορία. Βέβαια σε κάθε ζευγάρι περισσότερα δίνονται στο νικητή και λιγότερα στον ηττημένο. Όσον αφορά στη συμμετοχή παλαιστών συμμετέχουν και αλλοεθνείς. Συνήθως είναι Τούρκοι, αγωνίστηκαν όμως και Βούλγαροι, όπως και Αιγύπτιοι το 1956.

Η διάθεση των δώρων

Επειδή οι αθλητές, όπως προειπώθηκε, προτιμούν να παίρνουν χρήματα αντί για ζώα-έπαθλα, οι δωρητές ζώων, κτηνοτρόφοι ή άλλοι νοικοκυραίοι, ρευστοποιούν τα δώρα τους στο τέλος του κάθε αγώνα, αλλά και όσα περισσότερα στον τέλος του πανηγυριού.

Η Επιτροπή φροντίζει να μην έχει ελλείμματα και τα περισσεύματά της, που είναι μόνο σε χρήμα, τα χρησιμοποιεί για τη βελτίωση των εγκαταστάσεων και τη συντήρηση της παλαίστρας, δίνει κάποιο ποσό στην Εκκλησιαστική Επιτροπή και ό,τι απομένει μεταφέρεται στην επόμενη χρήση.

Η εμπορική κίνηση

Η γενιά μας θυμάται το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου ως ένα πανηγύρι «κοσμοπλημμύρα». Οι πάγκοι των μικροπωλητών με τα καλούδια τους και οι προσωρινές εγκαταστάσεις στοιχείων των «λούνα παρκ», όπως τυχερά παιχνίδια, σκοπευτήρια, κούνιες, γύρος του θανάτου κ. ά., δημιουργούσαν

από την παραμονή το αδιαχώρητο κοντά στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Σε μια συζήτηση που είχαμε με τον Αθανάσιο Χατζηπανταζή, για την εμπορική κίνηση στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου μάθαμε κάτι που δεν το είχαμε ξανακούσει. Ότι δηλαδή παλιότερα στο πανηγύρι γίνονταν και αγοραπωλησίες ζώων. Η δραστηριότητα αυτή κάλυπτε βασικές ανάγκες της περιοχής, αφού τότε στη Σούρπα αλλά και στα γύρω χωριά υπήρχε αναπτυγμένη κτηνοτροφία, αλλά και πολλά ζώα εργασίας. Όλη η τότε ρεματιά από την εκκλησία μέχρι τον Πύργο, στη θέση όπου γίνονταν τότε το πανηγύρι, ήταν γεμάτη από ζώα για πούλημα. Δεν μας είπε όμως πότε σταμάτησε αυτή η εμπορική δραστηριότητα, πιθανώς όταν η κτηνοτροφία περιορίστηκε αισθητά¹⁷⁰. Αξιοσημείωτο είναι ακόμη και το γεγονός ότι κάποια εποχή μαζί με τους άλλους εμπόρους έρχονταν στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου και σαράφηδες για τις αγοραπωλησίες χρυσών νομισμάτων.

Βράβευση αθλητή τριπλού άλματος στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου από το Σύλλογο Νιγριτινών Θεσσαλονίκης «Ο Βισάλτης»

Από αριστερά στην πρώτη σειρά: ο Κ. Καραγιάννης, ο Γιώργος Κοκόζηλας, ο άλτης, ο Κ. Βαγενάς, και ο ιερέας Παπα-Χρήστος Τσιφούτης.

Αρχείο Γιώργου Κοκόζηλα.

¹⁷⁰ Δες σχετικά στο κεφάλαιο «Κτηνοτροφία», σ. 413.

Οι παλαιστές του Αγίου Αθανασίου στο κέντρο της Νιγρίτας
Αρχείο Αστερίου (Γιούλη) Καραγιάννη

Η πάλη στο μπάσ(ι) του Αγίου Αθανασίου, με κριτή τον Γιούλη Καραγιάννη
Αρχείο Αστερίου (Γιούλη) Καραγιάννη

Οι παλαιοί Νιγριτινοί αθλητές στα πανηγύρια της Νιγρίτας
Κι όσοι από τους ξένους άφησαν όνομα

Οι παλαιοί αθλητές στα πανηγύρια της Νιγρίτας.

Στο σημείο αυτό θα γίνει ονομαστική αναφορά των αθλητών κατά αγώνισμα, που διακρίθηκαν στα πανηγύρια του Αγίου Θωμά και του Αγίου Αθανασίου. Εξαίρεση από την απλή ονομαστική αναφορά, γίνεται μόνο για τον Άγγελο Δράκο, αλλιώς Ντάνη, που στις αρχές του περασμένου αιώνα έγινε θρύλος της πάλης, και για το Στέργιο Λουκά. Στις γραπτές πηγές¹⁷¹ υπάρχει λεπτομερής αναφορά για το πώς έγινε διάσημος ο Ντάνης ύστερα αγώνα πάλης με Τούρκο παλαιστή στις Σέρρες. Εμείς από την πλευρά μας παραπέμπουμε σε ένα άλλο περιστατικό με πρωταγωνιστή τον Ντάνη¹⁷². Αυτό το δεύτερο περιστατικό σχετίζεται με την προβολή του Μακεδονικού Αγώνα μέσα από αγώνες πάλης ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους, και μας πληροφορεί πώς έγινε ο Τσέλιος Βούζιος παλαιστής. Για το Στέργιο Λουκά σημειώνεται, ότι το 1927 κέρδισε Α΄ νίκη στο Μαραθώνιο σε στρατιωτικούς αγώνες και ότι το 1958 με απόφαση του κράτους τού παραχωρήθηκαν 20 στρέμματα χωράφια.

Οι αθλητές της Νιγρίτας

Στο τρέξιμο: Βασίλειος Δρογαλάς, Στέργιος Θεοδωρούδας/*Γκαγκάλιας*, Στέργιος Λουκάς/*Γαδράς* (αθλητής του Βισάλτη και του Ηρακλή Θεσσαλονίκης), Λιώτης (ο Σόχαλης από την Καλλιθέα), Νικόλας Μώκος, Δημητράκης Παπανικολάου, Γιάννης Πλιάκος (αθλητής του Ορφέα Σερρών), Ευάγγελος Πλιάκος, Σπύρος Σαλονικιός, Μοσχόπουλος Τσέλιος/*Πρασάς* και Ορέστης Τσέλιος.

Στην πέτρα: Άγγελος Δράκος (*Ντάνης*), Δημήτριος Ν. Βαγενάς, Μάρκος Πρόγιος, Σωκράτης Τσέλιος.

Στο πήδημα: Απόστολος Κουτούπας, Δημοσθένης Μέρκος, Βασίλης Δρογαλάς.

Στα ποδήλατα: Αστέριος/*Τσιλιάς* Αναγνωστούδας, Απόστολος Κοπελάς, Σωκράτης Λαμπάδας, Ιωάννης Παπαγιάννης, Αρίστος Παπανικολάου, Παναγιώτης Πολυχρονίδης, Αλέξανδρος Σεΐζης, Στέργιος Σοφτάς, Ιωάννης Τσιμπούκας,

Στις υποδρομίες: Πολυνίκης ιππέας ιπποδρομιών όλων των εποχών, εί-

¹⁷¹ Δες Μ.Β. σσ. 101-102· αναφέρεται και ο Παρταλάς ως νικητής στο μπάσ(ι) στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου του 1909.

¹⁷² Δες Ν.Πα. 5, σ. 124.

ναι ο Καράπαλης Νικόλαος. Αγωνίστηκαν όμως και οι: Γιώργος Βαλταδώρος, Αλέξανδρος Εξηνταράκης, Χρήστος Γιαννιός/Καμπάνταης, Χρήστος Παραλής (με το άλογο του Καρούση από την Τερπνή).

Στην πάλη: Νικόλας Βούζιος (ο *Νικόλας* του γνωστού δημοτικού τραγουδιού), Τσέλιος Βούζιος (αδερφός του Νικόλα Βούζιου), Άγγελος Δράκος, (*Ντάνης*), Παρταλάς, Αλέξανδρος Λαλιώτης, Γιώργος Μ. Σίσκος και Μητσίος Τσιολάκης.

Οι αθλητές από τα γύρω χωριά

Τερπνή:

Σε άλλη εργασία μας¹⁷³ αναφέρονται αναλυτικά οι Τερπνιώτες αθλητές, μέχρι τη γενιά μας, που διακρίθηκαν στο πανηγύρι της Τερπνής και που σίγουρα έπαιρναν μέρος στα πανηγύρια της Νιγρίτας.

Στο σημείο αυτό αναφέρουμε τους πιο παλιούς δρομείς: Το Βασίλη Τσίκαλα (1863), που κέρδισε το 1885 τον αγώνα δρόμου, στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου της Σούρπας, και «τον πήγαν με πομπή τα νταούλια στην Τερπνή», το Θωμά Τσίκαλα (αδερφό του Βασίλη), το Θόδωρο Νούλη και το Βασίλη Αγγελάκη, που εκτός από τα πανηγύρια πήγαν στην Αθήνα για να πάρουν μέρος στους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες το 1896. Έπαθαν όμως τροφική δηλητηρίαση την παραμονή των αγώνων και δεν αγωνίστηκαν. Αναφέρουμε ακόμη τους Τερπνιώτες αθλητές που διακρίθηκαν σε επίσημους Παμμακεδονικούς και Πανελλήνιους αγώνες. Είναι ο Ευάγγελος Καρούσης στην πέτρα, κι ο Θανάσης Παπαθανασίου στο πήδημα.

Αγία Παρασκευή: Ο Βαγγέλης Γκαραγκούνης στην πάλη.

Βέργη: ο Θανάσης Μπεκιάρης, σε αγώνες δρόμου.

Σησαμιά: Ο Κώστας Τσαμουρτζής, στο πήδημα και στην πέτρα.

Νικόκλεια: Η Νικόκλεια ανέδειξε αθλητές στη πάλη, που ήταν κυρίως από την οικογένεια Κουτσοουρούμπα. Η γενιά μας θυμάται τα αδέρφια Παράσχο, Μουτό και Πασχάλη Κουτσοουρούμπα. Παλιότερα πάλεψε στα πανηγύρια μας ο πατέρας των αδερφών Κουτσοουρούμπα, ο Βασίλος, και ακόμα πιο παλιά ο παππούς τους, ο Γιώργος Κουτσοουρούμπα. Διακρίθηκε ακόμη στα πανηγύρια μας την εποχή του Βασιλού Κουτσοουρούμπα κι ο Βασίλειος Μπλάγκος.

¹⁷³ Δες Ν.Πα. 5, σσ. 119-124, 309.